Бутун дунё пролетарлари, бирлашингиз!

СОВЕТ ЎЗБЕКИСТОНИ

ГАЗЕТА 1918 ЙИЛ 21 ИЮНДАН ЧИҚА БОШЛАГАН

ЎЗБЕКИСТОН КОММУНИСТИК ПАРТИЯСИ МАРКАЗИЙ КОМИТЕТИ, ЎЗБЕКИСТОН ССР ОЛИЙ СОВЕТИ ВА МИНИСТРЛАР СОВЕТИНИНГ ОРГАНИ

• № 156 (20. 423) • 1989 йил 4 июль, сешанба • Баҳоси 3 тийин.

КПСС МАРКАЗИЙ КОМИТЕТИДА КЕНГАШ

30 июнь куни КПСС Марказий Комитетида кенгаш бўлиб ўтганлиги илгари хабар қилинган эди. Кенгашда партия билан ҳукуматнинг қишлоқ хўжалик маҳсулотларини сақлаш, қайта ишлаш базасини ҳамда озиқ-овқат машинасозлигини ривожлантиришга, замонавий озиқ-овқат индустриясини барпо этишга оид қарорлари қандай бажарилаётганлиги кўриб чиқилди.

КПСС Марказий Комитетининг Бош секретари, СССР Олий Советининг Раиси М. С. **Горбачев** кенгашни очиб бундай деди:

Биз бу кенгашни анча аввал режалаштириб қўйган эдик ва уни қишлоқ хўжалик маҳсулотларини сақлаш, қайта ишлаш базасини ва озиқ-овқат машинасозлигини ривожлантириш масалалари юзасидан қабул этилган йирик қарорларни амалга ошириш соҳасидаги катта ишни ўтказишда муҳим босқич, деб биламиз.

Биз бу вазифани биринчи галдаги, долзарб вазифалардан бири деб ҳисоблаймиз, чунки ҳозирнинг ўзидаёқ мамлакатда аграр сектор етиштираётган маҳсулотлар яхшироқ сақланса ва ташиб олинса, пухта қайта ишланса одамларнинг эҳтиёжларини кенг миқёсда ва яхши сифатли таъминлаши мумкин. Фақат қишлоқ хўжалик ишлаб чиқаришини ошириш масалалари билан бундан буён ҳам шуғулланаверсагу, аммо мана шу маҳсулотларнинг ҳаммасидан оқилона фойдаланиш ҳақида ўйламасак, ғамхўрлик қилмасак, бемаънилик бўлур эди.

Олдимизда жуда катта вазифалар турибди. Биз бу вазифаларни ҳал этишга кўпгина тармоқларни, шу жумладан мудофаа корхоналарини жалб қилдик. Сизлар буни биласизлар ва ҳозир шу масала юзасидан доклад қилинади. Бу ерда мазкур мавзуларда аниқравшан, батафсил гаплашиб олиниши керак, биз ишлар қандай бораётганини биргаликда кўриб чиқишимиз лозим, деб ҳисоблайман. Биз бу соҳада заифликка, парокандаликка ва маъсулиятсизликка йўл қўя олмаймиз. Кенгашимизнинг вазифаси КПСС Марказий Комитети билан СССР ҳукуматининг шу муаммога оид муҳим қарорларини бажариш билан боғлиқ бўлган ҳамма амалий масалаларни кўриб чиқишдан иборат.

КПСС Марказий Комитети Сиёсий бюросининг аъзоси, КПСС Марказий Комитетининг секретари **Е. К. Лигачев** доклад қилди. Биз масалаларни сиёсий нуқтаи назардан, министрликлар ва идораларнинг, республикалар, ўлкалар ва областлар, шаҳарларнинг, корхоналарнинг раҳбарлари бўлган коммунистларнинг мамлакатда яқин йилларда замонавий озиқ-овқат индустриясини барпо этиш тўғрисида КПСС Марказий Комитети билан СССР Министрлар Совети қарорлари бажарилиши учун бўлган масъулияти нуқтаи назаридан кўриб чиқмоқчимиз.

Партия озиқ-овқат муаммосини ва бошқа ҳаётий муҳим муаммоларни ҳал этиш орқали жамиятдаги ўз обрў-эътиборини кўтариши мумкин. Бу — масаланинг бир томони.

Масаланинг иккинчи томони шундан иборатки, марказда ҳам, жойларда ҳам агросаноат бошқаруви органлари ҳозир тубдан қайта қурилмоқда, Советларга эса ҳали зарур ҳуқуқлар ва ресурслар берилгани йўқ. Советларни партиявий таъсир кучи билан мустаҳкамлаш зарур.

Марказий Комитетнинг шу йилги март Пленуми агросаноат комплексини ривожлантиришнинг социалистик йўлини тасдиқлади. Партиянинг ҳозирги шароитдаги аграр сиёсатини ишлаб чиқди.

Бу сиёсат мураккаб шароитларда амалга оширилмоқда. Бир томондан, қулай омиллар амал қилиб турибди. Аввало аграр сиёсат қайта қуриш даврида, халқ хўжалиги сифат жиҳатдан янги поғонага чиқиши лозим бўлган бир пайтда амалга оширилаётганлиги шундай омиллар жумласига киради. Бизнинг мамлакатимиздек мамлакатнинг аграр секторини ривожлантириш кўп жиҳатдан бутун экономиканинг имкониятларига боғлиқ эканлиги ҳаммага маълум.

Жамиятда озиқ-овқат масаласини ҳал этишга биринчи навбатдаги характер бахш этиш тўғрисидаги фикр вужудга келганлиги ҳам муҳимдир. Бу соҳада аграрчи депутатларнинг СССР халқ депутатлари съездига мурожаатномаси салмоқли янгради.

Ҳарбий харажатларни қисқартириш, мудофаа саноати комплексини, шунингдек мамлакат шаҳарларининг ишлаб чиқариш ва интеллектуал имкониятларини агросаноат комплекси муаммоларига тобора кенг миқёсда жалб этиш аграр сиёсатни амалга оширишга ёрдам бериши шубҳасиз.

Бироқ аграр сиёсатни амалга оширишни чигаллаштираётган омиллар ҳам амал қилмоқда. Биринчидан, моллар ва хизматлар мутлақо етишмай турган бир пайтда пулнинг ҳаддан ташқари кўпайиб кетиши аҳолининг хилма-хил озиқ-овқат маҳсулотларига талабини оширади, озиқ-овқат пештахталарига тазйиқни кучайтиради, экономикадаги зиддиятларни оширади. Иккинчидан, келгуси ўн учинчи беш йиллик учун қишлоқ хўжалик ишлаб чиқариши ва капитал маблағ ҳажмларини кўпайтиришнинг биронта беш йилликда ҳали бўлмаган пропорциялари асос қилиб олинган. Ўзингиз бир ўйлаб кўринг. Ўн учинчи беш йилликда озиқ-овқат маҳсулотлари етиштиришни 26—30 процент кўпайтириш зарур бўлган бир пайтда агросаноат комплексига сарфланадиган капитал маблағнинг умумий ҳажмини атиги 19 процент ошириш кўзда тутилган.

(Давоми иккинчи бетда).

XII БЕШ ЙИЛЛИК

ҒЎЗА ПАРВАРИШИГА— ЗАРБДОР СУРЪАТ

ДАЛАЛАРДАН ДАРАКЛАР

Қува районидаги «Социализм» колхозининг Ғанижон Фозилов етакчилик қилаётган 9-бригадаси комсомол-ёшлари бу йил 53 гектар майдонда деҳқончилик қилишиб, гектаридан 34 центнердан ҳосил етиштиришга ваъда беришган. Шу мақсадда коллектив аъзолари қўлни қўлга бериб, астойдил меҳнат қилишаётир. Ижара пудратига ўтган Адҳамжон Умурзоқов, Обиджон Манноповм, Муроджон Йўлчиев, Боқижон Ҳабиев бош бўлган звеноларда ниҳоллар парвариши қизғин бормоқда. Ягана ўз вақтида ўтказилди. Ҳозир ғўзаларга учинчи марта ишлов берил-япти. Бу тадбирни сифатли амалга оширишда механизатор Иномжон Ашуров сидқидилдан меҳнат қилмоқда.

Д. МАМАДАЛИЕВА.

* * *

Иштихон районидаги «Правда» колхозининг Очилой Мусаева бошлиқ бригада даласида ғўза гуллай бошлади. Айниқса, бригаданинг Носир Худойбердиев етакчилик қилаётган оилавий звеноси пахтазорларида ўсимликнинг авжи баланд. Звенонинг 19 гектар майдонида ниҳоллар бир текис ривожланяпти. Экинлар парвариши намунали ташкил этилганлиги учун ҳам бу ерда хўжаликда эмас, балки районда биринчи бўлиб ғўза гул кўрсатди. Айни дамларда Носир отаси—олтмиш ёшли Худойберди бобо билан ғўзаларга сув тараяпти.

— Амалдаги йилда мақсадимиз 47 гектар майдоннинг ҳар гектаридан 36 центердан пахта етиштиришдан иборат, — дейди О. Мусаева. — Ғўзаларимиз баравж ўсяпти.

Ў. САИДОВ.

* * *

А. Маматқулов бошлиқ звено Нишон районидаги «ВЛКСМ XVIII съезди» совхозининг илғор коллективларидан. Ўтган йили звено аъзолари 52 гектар ернинг ҳар гектаридан 28 центнердан хирмон кўтаришган эди. Уларнинг бу йилги ишлари ҳам ёмон эмас. Ғўзалар тўла шоналади. Ҳозир барча майдондаги экин икки марта комплекс ишловдан чиқарилди ва озиқлантирилди. Совхознинг А. Бекмуродов, Ш. Хўжақулов, О. Ортиқова, Ҳ. Рустамов бошлиқ звеноларида ҳам ғўзалар тўлиқ шоналади.

— Бу йил 58 та звено коллектив пудрат асосида ишламоқда, — дейди хўжалик директори М. Дўстёров. — Уларга 2350 гектар ер ажратиб берилган. Чўлқуварларимиз 5 минг тонна пахта етиштириш мажбуриятини олишган.

М. КАРОМОВ,
«Совет Ўзбекистони» мухбири.

Маматвали Турғунов шу кунларда ғайрат камарини янада маҳкам боғлаб, ҳар куни ўрта ҳисобда 5 гектар ердаги ғўзани сифатли қилиб суғоришга улгурмоқда.

Моҳир сувчи хизмат қилаётган Фахриддин Исоқов бошлиқ еттинчи бригада пахтакорлари бу йил 89 гектар ерда деҳқончилик қиляпти. Бригада азаматлари ҳар гектар ердан 33,1 центнердан ҳосил кўтаришга сўз беришган. Айни пайтда улар экинларни парваришлашни авж олдириб юборишди.

Суратда: сувчи М. Турғунов.

Б. ХОЛМИРЗАЕВ сурати.

ЭКИНЛАРНИ СУВГА ҚОНДИРИБ

Наманган область Тўрақўрғон районидаги Калинин номли колхозининг моҳир сувчиси Маматвали Турғунов пахтакорлик касбини шарафлаб келаётган деҳқон фарзандларидан бири. Мана, у ўттиз йилдирки, ана шу касбда ҳормай-толмай ишлаб келмоқда. У қанчадан-қанча шогирдлар етиштирди. Ҳозир улар ҳам моҳир сувчилар сифатида танилишган.

Деҳқон яна енг шимарди

ХОРАЗМДА ЮЗ БЕРГАН ТАБИИЙ ОФАТГА ҚАРШИ ЧОРА-ТАДБИРЛАР КЎРИЛЯПТИ

Шомурод Бобожонов момақалдироқ овозидан уйғониб кетди. Кўкда боягина чарақлаб турган юлдузлар юзини қора булутлар чирмаган, чақмоқ чақноғи дам-бадам чор атрофни ёритиб юборарди. Бирдан кучли шамол турди-ю ёмғир ёға бошлади. Отанинг уйқуси қочди. Пахтанинг аҳволи не кечди? Унинг оиласи пудратга олган дала Урганч районидаги К. Маркс номли колхоз марказидан 6 чақирим нарида — Амударё бўйларида.

Бобожонов келини ва ўғли билан кўкламда 10 гектар ерга чигит экишганди. Апрель ойи охирларидаги совуқ анчагина пайкалларни уриб кетди. Май ўрталарида ёққан ёмғир боз устига зарар келтирди. Лекин тадбиркорлик, машаққатли меҳнат туфайли қайта экилган чигит тўла ундириб олинди. Улар эндигина гулга кираётган, ҳосил тугунчалари кўриниб, кўзни қувонтираётган эди. Аксига олиб, бугун яна...

Ота пайкалдаги аҳволни кўрди-ю, юрагида қаттиқ оғриқ турди. Ғўзаларни кимдир атай қилич билан чопиб чиққандек эди. Барглари, ғунчалари жўякларда лойга қоришиб ётарди. Эссиз меҳнат, эссиз уйқусиз тунлар! Наҳотки жазирамада ҳаловатни билмай ишлаган кунлар бекорга кетса? Пахтакорнинг ризқ-рўзи, даромади, орзу умидлари не бўлади энди?

Ўша куни нафақат Ш. Бобожонов, балки колхознинг кўплаб оилавий коллективлари, ижара усулида ишлаётган барча бригадалари деҳқонлари шундай изтиробда, ташвишда қолишди. 29 июнь куни атиги ярим соатгина давом этган дўл ва ёмғир уларнинг ярим йиллик меҳнатларини ер билан яксон қилиб кетди. Колхознинг 1 минг 19 гектар пахта майдони зарар кўрди. Бу — хўжаликдаги ялпи майдоннинг қарийб ярмига тенг.

Ш. Бобожонов билан чошгоҳда учрашдик. Отанинг кайфияти энди анча кўтарилган эди. Тонгдаёқ колхоз раиси И. Оллоберганов, кейин область, район мутахассислари етиб келдилар, деҳқонларга моддий ва маънавий ёрдам кўрсатишнинг аниқ тадбирларини айтишди. Қайта парвариш йўллари кўрсатилди.

Хоразм областининг барча хўжаликлари айни кунларда оила пудрати ва ижара усулида меҳнат қилишяпти. Даромад мезони — пировард натижа. 29 июнда бўлиб ўтган кучли дўл ва ёмғир қарийб 11 минг гектар пахта майдони ҳамда 2 минг гектар атрофидаги бошқа қишлоқ хўжалик экинларига зарар етказди. Бу — асосан, Урганч, Янгибозор, Хонқа районлари деҳқонлари чекига тушди. Бу уларнинг шартномадаги ҳосилни етиштиришларига катта салбий таъсир кўрсатди, деганидир. Шундай экан, айни кезларда хўжалик ҳисобида меҳнат қилаётган барча коллективларга моддий ва маънавий ёрдам кўрсатиладиган пайти. Токи, деҳқон кўнгли чўкмасин, кейин уни кўтариш қийин.

Шу нуқтаи назардан область партия, совет, қишлоқ хўжалик органлари табиий офатдан зарар кўрган деҳқонларга ҳар томонлама ғамхўрлик кўрсатиш чора-тадбирларини кўряптилар. Районларда штаблар тузилди. Комиссиялар фаолият бошлаб юборди. Деҳқонлар табиий офат оқибатларини тугатишга тадбиркорлик билан киришдилар.

А. ҚОРЖОВОВ,
«Совет Ўзбекистони» мухбири.

СССР ОЛИЙ СОВЕТИНИНГ БИРИНЧИ СЕССИЯСИДА

СССР Олий Совети мажлисларининг яна бир ҳафтаси тарихдан жой олди. 3 июль душанба куни эрталаб соат 10 да депутатлар яна Москвада, СССР Олий Советининг мажлислар залида палаталарнинг қўшма мажлисига йиғилдилар.

Раислик қилувчи **М. С. Горбачев** мажлисни очиқ деб эълон қилади.

Азиз ўртоқлар, деб мурожаат қилди М. С. Горбачев депутатларга. Кеча Андрей Андреевич Громико вафот этди. Унинг хотирасини ўринларингиздан туриб ҳурмат билан эсга олишингизни сўрайман.

Депутатлар ўринларидан туришади. Бир минут сукут сақланади.

Андрей Андреевич тўғрисида кўп гапиширимнинг ҳожати йўқ, деб давом этди М. С. Горбачев. Вақти келиб ҳаммаси айтилади, ҳаммангиз бу инсонни биласизлар. Унинг бутун ҳаёти тарих билан, ютуқларимиз, муаммоларимиз билан, неча ўн йиллар мобайнида бутун воқеаларнинг орасида бўлган инсон ҳиссасига нимаики тушган бўлса ўша нарсаларнинг ҳаммаси билан боғланган эди.

Сўнгра раислик қилувчи иш тартибига оид баъзи масалаларга ўтди. Олдинги ҳафтада, деди у, биз комитетлар ва комиссияларни узил-кесил тузиб, бир қанча жорий масалаларни ҳал этдик, СССР Министрлар Совети Раисининг 8 ўринбосарини, СССР ташқи ишлар министрини ва Министрлар Советининг ишлар мудирини тасдиқладик. Биз Министрлар Совети Раисининг яна 3 та ўринбосари, 34 министр ва давлат комитетларининг 13 раиси номзодларини — жами 50 кишини кўриб чиқишимиз лозим. Шундан кейин СССР Халқ контроли комитети, Олий суди, Прокуратура ҳамда Давлат арбитражи коллегияси составига номзодлар кўриб чиқилади. Бу яна 150 кишидир.

Биз аввалги составдаги Министрлар Совети янги ҳукумат тасдиқлангунга қадар ўз ваколатларини сақлаб қолади, деб белгиладик. Аммо ҳукумат тузиш жараёни қанчалик узоққа чўзилгани сари бу ҳол унинг кундалик фаолиятига шунчалик салбий таъсир қилмоқда. Бу тушунарли ва инсоний жиҳатдан равшан бўлса керак. Биз составларини тасдиқлашимиз лозим бўлган бошқа органлар ҳам худди шундай аҳволдадир.

Афтидан, биз бундан буён қандай иш тутишимиз лозимлигини ўйлаб кўриш керак. Чунки Олий Совет қонун лойиҳалари устидаги ишларни бошлаши, қонунчиликни бошлаши, бошқа муҳим масалаларни ҳал этиши даркор.

Мен сизларга фикр юритиш учун ахборот бермоқчиман, маълумки, шундай ибора мавжуд. Биз ҳукумат тузиш жараёнини ниҳоясига етказиш сари анча олға силжишимиз керак. Мен шундай ёндашув тарафдориман: муҳокама, талабчанлик сифатини пасайтириш ҳисобига эмас, балки энг муҳим, принципиал масалаларга эътиборни қаратиш ҳисобига олға силжиш лозим. Шу боисдан мен сизлардан ўз саволларингизни бир жойга тўплаб, энг муҳимларини синчиклаб танлаб олишларингизни ва олға силжишларингизни яна бир бор илтимос қилмоқчиман.

Эҳтимол, биз лоақал ҳукумат тузишни шу ҳафта ичида ниҳоясига етказиш тўғрисида аҳдлашиб олармиз.

Номзодларни муҳокама қилмаслик тўғрисида гап бораётгани йўқ, албатта, аммо буни ишчанлик билан ўтказиш, конкрет масалаларни ойдинлаштириш, ҳар бир номзод тўғрисидаги суҳбатни умумий мунозарага айлантириб юбормаслик керак.

Давлат органлари тасдиқлангунга қадар Олий Советнинг шошилинч топшириқлари бўлмаган комитетлар ва комиссиялар мажлисларни ўтказмаслиги тўғрисида ҳам аҳдлашиб олиш мумкин бўлур эди. Бу эса ўз кучимиз ва диққат-эътиборимизни ҳукумат ва бошқа органларни тузишдек масъулиятли жараёнга батамом қаратиш имконини берган бўлур эди. Иккинчи томондан бу нарса Олий Совет составига кирмаган СССР халқ депутатларининг жойларда бўлиб, сайловчилар билан учрашишларига имконият яратган бўлур эди.

Яна бир нарса.

Ўтган мажлисда биз палаталарнинг раисларига ҳамда қонунчилик, қонунийлик ва ҳуқуқ-тартибот масалалари комитетига овоз бериш тартиби ҳақидаги ҳамда Олий Совет ва унинг палаталари мажлисларининг қонуний ҳуқуққа эгалик шартлари тўғрисидаги масалани ўйлаб кўришни топширган эдик.

Шу масала хусусида Иттифоқ Советининг Раиси **Е. М. Примаков**га сўз берилади.

СССР Олий Совети тегишли қарор қабул қилади.

П. И. Мостовой СССР Министрлар Совети Раисининг ўринбосари, СССР Госснаби раиси лавозимига тавсия этилади.

Депутатларнинг саволларига жавоб қайтара туриб **П. И. Мостовой** шуни таъкидладики, мамлакат экономикасини соғломлаштириш, унинг суръати, самарадорлигини кучайтириш учун халқ хўжалигини материал-техника билан таъминлашни сифат жиҳатидан янгича ташкил этишга, яъни улгуржи савдога ўтиш муҳим аҳамиятга эгадир. 1992 йилда мана шу йўлга батамом ўтиш

(Давоми учинчи бетда).

ТАБРИК ТЕЛЕГРАММАСИ

М. С. Горбачев Америка Қўшма Штатларининг миллий байрами — Мустақиллик куни муносабати билан АҚШ Президенти Жорж Бушга табрик телеграммаси йўллади.

СССР билан АҚШ ўртасидаги баҳамжиҳат ҳаракатни реализм, тенг ҳуқуқлилик ва ўзаро манфаатдорлик асосларида давом эттириш ҳамда чуқурлаштириш мамлакатларимиз халқларининг кайфиятларига мос бўлиб тушишига ва халқаро муносабатларда янги, тинч давр сари умумий ҳаракатга кўмаклашишига ишончим комил, дейилади телеграммада.

Бир-биримизга бир неча марта мактублар йўллаганимиз, бошқа мулоқотлар, май ойида Москвада ўтказилган музокаралар ана шундай баҳамжиҳат ҳаракатнинг асосий йўналишларида тобора силжиш учун шарт-шароитлар мавжудлигини тасдиқламоқда. Венада ва Женевада ядровий ҳамда космик қуролларга бағишланган музокараларда аҳдлашувларга эришиш хавфсизликни таъминлаш ва уруш хавфини бартараф этиш учун алоҳида аҳамиятга эга бўлиши тушунарлидир. Биз ҳам музокараларнинг муваффақияти учун ўзимизга боғлиқ бўлган ҳамма ишларни қилиш ниятидамиз. Регионал масалаларни бартараф этишга кўмаклашиш ишида, икки томонлама алоқаларни ривожлантиришда, Совет —Америка муносабатлари кун тартибининг бошқа барча бандларида тезроқ ва натижалироқ олға бориш имкониятлари мавжуд.

Совет Иттифоқи Америка Қўшма Штатлари билан муносабатларни яхшилаш учун муттасил ҳаракат қилиб келаётганлигини тасдиқлашни истайман, дейилади телеграммада.

(ТАСС).

БИРЛИГИМИЗНИ МУСТАҲКАМЛАЙЛИК

КПСС Марказий Комитети Бош секретари, СССР Олий Совети Раиси М. С. Горбачевнинг Марказий телевидение орқали сўзлаган нутқи барча совет кишилари каби республикамиз меҳнаткашларида катта қизиқиш уйғотди. Улар нутқда келтирилган қоида ва хулосаларни якдиллик билан қўллаб-қувватлаб, совет федерациясини такомиллаштиришга, ўзларининг фидокорона меҳнатлари билан кўпмиллатли Иттифоқимиз халқлари дўстлигини янада мустаҳкамлашга азму-қарор қилганликларини изҳор этмоқдалар.

ҲАЁТ МАЗМУНИ

СССР халқ депутатлари съездидан қайтган биринчи кунни сира ёдимдан чиқармайман. Ўша куни ҳовлимизга қўни-қўшни, ҳамқишлоқларим «муборак» бўлсинга келишди. Ҳол-аҳвол сўрашдик, гарчи съезднинг ҳар бир мажлиси телевизор орқали кўрсатилган бўлса-да, саволлар кўп бўлди. Бундай саволларни кейинчалик бўлим ва бригадаларда ўтган учрашувларда ҳам, ҳозир ҳам такрор-такрор эшитяпман.

Ҳамқишлоқларимни миллатлараро муносабатлар мавзуси кўпроқ қизиқтиргани сабаблари аён. Совхозимизда ўндан ортиқ миллат вакиллари баҳамжиҳат яшаб, меҳнат қиляптилар. Улар бир-бирларига шу қадар бирикиб-киришиб кетишганки, ҳатто шу кунгача кимнинг қандай миллат кишиси эканлигини сўраб-суриштиришмайди ҳам.

Дунёда бир яхшилик, бир ёмонлик одамнинг қалбини титратиб юборади, деган гап бор. Ана шундай шароитда Фарғона водийсида содир бўлган воқеалар хўжалигимиз ҳаётини ҳам қаттиқ ларзага солди. Энди қандай яшаймиз, деган ўй-хаёл ҳамманинг қалбини зирқиратиб ўтди. Ана шунда ҳамиша бўлгани сингари қишлоғимиз аҳолиси каби кўп миллатли бўлган партия ташкилотимиз хушёрликни қўлдан бермади. Коммунистлар ҳар бир хонадонда бўлиб, тушунтириш ишларини олиб боришди. Иккиланишларга, ваҳимага берилишларга ҳеч қандай асос ва сабаб йўқлигини, аввалгидек хотиржам яшаб, меҳнат қилавериш лозимлигини уқтиришди.

Куни кеча совхоз партия ташкилотининг очиқ йиғилишида турли миллат кишилари ўртасидаги муносабатларни янада мустаҳкамлаш, ташкилий-тарбиявий ишларни тубдан қайта қуриш масаласи муҳокама қилинар экан, ҳамма бир овоздан ҳар бир меҳнат кишиси ўзи яшаётган мамлакат қонунларига қатъий тарзда бўйсуниши, бошқаларнинг маданияти, урф-одати, қизиқиш ва талабларига ҳурмат-эътиборда бўлиши зарур, деган қарорга келди. Ушбу йиғилиш қарорини хўжаликнинг барча аъзоларига тўла-тўкис етказдик.

Шу асонда КПСС Марказий Комитети Бош секретари, СССР Олий Совети Раиси М. С. Горбачевнинг Марказий телевидение орқали миллатлараро муносабатлар масаласи хусусида сўзлаган нутқи ҳам одамларни қизиқтирган барча саволларга тўла жавоб бўлди. Биз ана шу нутқда кўтарилган фикр-мулоҳазаларга тўла қўшиламиз, партиямизнинг миллий сиёсатини амалга ошириш учун бутун куч-ғайратимизни сарфлаймиз. Одамларнинг тинчлиги ва хотиржамлиги бузилишига сира йўл қўймаймиз.

Тўхтахон ҚИРҒИЗБОЕВА,
Сирдарё районидаги «Малик» совхози бригадири, КПСС Марказий Комитети аъзоси, СССР Олий Совети Иттифоқ Советининг аъзоси.

БЕБАҲО МЕРОС

Ота-боболаримиздан, момолардан эшитган эртаклар, ҳикоялар, ривоятларнинг қаҳрамонлари дўстлик, биродарлик тимсоли бўлиб тасаввуримизга, онгимизга, шууримизга сингиб кетган. Болалик йилларидан мерос бўлмиш бу қимматли, азиз туйғу биз билан бирга улғайди, бойлигимизга, қудратимизга айланди. Бугун жамиятимизнинг энг мустаҳкам устуни — дўстлик эканини ҳеч ким инкор қила олмайди. КПСС Марказий Комитети Бош секретари, СССР Олий Совети Раиси М. С. Горбачев Совет телевидениеси орқали сўзлаган нутқида бу ҳақиқатни холисона ифодалаб берди.

Дарҳақиқат, дўстлик риштлари кенг тарқалган жойда ҳаёт гўзал, тотув ва мазмунлидир. Бизнинг қадимий Самарқандда қарийб юз миллат вакиллари яшашади. Бу кеча ёки ўтган куни юзага келган ҳол эмас, балки асрлар давомида Самарқанд турли миллат вакилларининг иссиқ, доимий гўшаси, севимли маскани бўлиб келди. Хўш, айтингчи, бу меросга хиёнат қилиш мумкинми? Асло мумкин эмас! Чунки бу хиёнат ҳар қандай душманлик, жиноятдан ҳам машъумроқдир.

Мен Кавказдаги воқеалар, Фарғонада юз берган мусибат ҳақида ўйлар эканман, дилимга оғир бир тош осилади. Нега? Нега? — деган саволлар мени ўртай бошлайди. Бундай ҳолга йўл қўйиш мумкин эмас, дея ҳайқиргим келади. Қарангки, ана шу ҳайқириғим, менга ўхшаган юзлаб, миллионлаб кишиларнинг ҳайқириғи ўртоқ Горбачевнинг мурожаатномасида ўз ифодасини топди.

Тошпўлат ҚУДРАТОВ,
Самарқанд районидаги Энгельс номли колхоз бригадири, СССР Давлат мукофоти лауреати.

АДОВАТЛИ УЙ ЁРИШМАС

Мен ақл ўргатмоқчи эмасман. Талашиб-тортишиб, ўз юмушимни адо этиб, бола-чақа боқиб юрган оддий меҳнат кишисиман. Партия ва давлатимиз раҳбари М. С. Горбачевнинг Марказий телевидение орқали сўзлаган нутқини эшитганимдан кейин кўп мулоҳазаларга борганимни яширмайман.

Нутқдаги: «Миллатлараро муносабатларда пайдо бўлган келишмовчиликлардан чайқовчилик мақсадида ва ҳатто бевосита жиноий мақсадда фойдаланишни истаётган кишиларга тоқат қилиб бўлмайди. Агар ҳақиқатан ҳам тоқатсизлик зарур бўлса, бу аввало миллатлараро адоватни қасддан авж олдираётган кишиларга нисбатан зарурдир» деган хулоса алоҳида эътиборга лойиқ, улар адоватли уй ёришмаслигини билишмайди-да.

Чайқовчилик мақсадида, жиноий мақсадда келишмовчиликларни авж олдириш ҳақиқатан ўт билан ўйнашишдир. Фарғона воқеалари бизга сабоқ бўлиши керак. Тўғри, ҳали бу воқеанинг узил-кесил баҳоси чиққани йўқ. Лекин баъзи бировлар масаланинг сабабларини таг-туги билан билмасдан туриб, «чув» дейишдан экстремистлар, пиянисталар, бангилар сўзларини такрорлашга тушиб кетишдики, бу инсофдан эмас. Бу сўзлар кимга нисбатан айтиляпти? Уларнинг исми-шарифи нима? Буни мулоҳаза қилиш керак. Ҳақиқий айбдорларни тезроқ топиш керак.

Ҳокимжон ҲОШИМОВ,
Тошкентдаги 2-автокомбинат слесари.

КПСС МАРКАЗИЙ КОМИТЕТИДА КЕНГАШ

(Давоми. Боши биринчи бетда).

Ҳамма ресурсларни сафарбар қилиш йўли билан ва аввало маҳсулотни етиштириш, сақлаш, қайта ишлаш, ташиш ва реализация қилиш жараёнида унинг нобуд бўлишини анча камайтириш йўли билангина мамлакатдаги озиқ-овқат таъминоти муаммоларининг ўткирлигини юмшатиш, шундан кейин қисқа муддатларда бу муаммоларни бартараф этиш мумкин. Муҳокама қилинаётган масаланинг илдизи мана шунда, деди Е. К. Лигачев.

Аммо мамлакатда бу масалаларга кўп йиллар давомида етарли баҳо берилмади, улар бир амаллаб четлаб ўтилди. Биз узоқ вақтгача бутун диққат-эътиборни бир нарсага: дон, сабзавот ҳосили етиштиришга, кўпроқ сут, гўшт олишга қаратиб келдик. Кейин эса бу бойликнинг 20 процентгача ва ҳатто ундан ҳам кўпроқ қисми нобуд бўлиб кетаверди. Мутахассисларнинг ҳисоб-китобларига қараганда, гўштни қайта ишлайдиган қувватларнинг етишмаслиги, музхоналарнинг камлиги оқибатида мамлакатда бир миллион тоннага яқин гўшт исроф бўляпти. Бир ўйлаб кўринг, гўшт етишмаса-ю, мамлакат оз эмас — 1 миллион тонна гўштни исроф қилса!

СССР халқ депутатларининг съездида М. С. Горбачев ўзининг якунловчи нутқида таъкидлаб ўтганидек, агар маҳсулотни сақлаш ва қайта ишлаш базасини жадал ривожлантириш масалалари ҳал қилинмас экан, қишлоқ хўжалик маҳсулотини кўпайтириш соҳасидаги ҳар қандай куч-ғайратлардан маъно чиқмайди.

Биз аграр сиёсат соҳасидаги мана шу янгича ёндашувларни эгаллашда жуда кечикиб қолдик.

Қайта ишлаш саноатининг ҳолати, унинг жуда орқада қолганлиги мамлакат агросаноат комплекси номутаносибликларнинг нақадар қаттиқ исканжасида турганини айниқса яққол кўрсатади. Қишлоқдаги асосий ишлаб чиқариш фондларини кўпайтириш суръатлари қайта ишлаш тармоқларидаги асосий ишлаб чиқариш фондларининг кўпайишидан 1,5—2 баравар ортиқ бўлди. Мамлакатдаги кўпгина озиқ-овқат корхоналари ночор аҳволга тушиб қолди. Масалан, колбаса ишлаб чиқарадиган корхоналарнинг 40 процентга яқини авария ҳолатида турибди. Технология асбоб-ускуналарининг учдан икки қисми маънавий жиҳатдан эскирган, жисмоний жиҳатдан сийқаланган ва алмаштирилиши зарур.

Масалан, кўпгина чет мамлакатларда агросаноат ишлаб чиқариши бу соҳасининг улуши агросаноат комплекси пировард маҳсулотининг қийматида 70—80 процентни, бизда 40 процентдан камроғини ташкил этишининг ўзи қайта ишлаш, сақлаш ва реализация қилиш соҳасида мамлакатимизнинг базаси ривожланмаганини кўрсатиб турибди. Орадаги фарқ катта ва бизнинг орқада қолиб кетганимиздан далолат беради.

Такрор бўлса ҳам, шуни таъкидламоқчиман: агросаат комплекси ишининг самарадорлигига магазинларда озиқ-овқат маҳсулотларининг мавжудлигига, яъни одамлар ҳақидаги амалий ғамхўрликка қараб эмас, балки ялпи ҳосилни, чорва туёғини ва шу кабиларни кўпайтириш процентларига қараб баҳо берилган пайтларда, яъни ўтмишда шундай бўлиб келди, бунга ҳеч ким парво қилмади. Энди бундай ишлаб бўлмайди.

Ҳозирги беш йилликда бу соҳани устун даражада ривожлантириш режаси белгиланди. Бутун беш йилликдаги ва келгуси даврдаги инвестиция сиёсатига, капитал маблағ структурасига тузатишлар киритилди. 1988—95 йилларда қишлоқ хўжалик маҳсулотини сақлаш ва қайта ишлаш базасини ривожлантиришга катта маблағ — 77 миллиард сўм ажратилди.

Докладда белгиланган программани амалга ошириш соҳасида нималар қилинганлиги таҳлил этилди. 1988 йилда агросаноат комплексининг озиқ-овқат ва қайта ишлаш тармоқларидаги товар маҳсулотининг ҳажми 1985 йилга нисбатан 21 миллиард сўмлик ёки қарийб 15 процент кўпайди, аммо бу ўсиш етарли эмас, албатта.

Бу соҳада Белгород областида кўп иш қилинмоқда, Брянск областидаги ишлар кучайтирилди. Озиқ-овқат индустриясининг моддий-техникавий базасини ривожлантиришга Бошқирдистон АССР, Ставрополь ўлкаси, Брест, Липецк, Омск, Орёл, Саратов областларининг, Литва ва Грузия иттифоқдош республикаларининг партия, совет ва хўжалик органлари муҳим ҳисса қўшмоқдалар.

Шундай қилиб. ўртага қўйилган вазифаларни ҳал этишда бирмунча яхшиланиш бор. Шундай бўлсада, партия билан ҳукумат қабул этган қарорлар бажарилишининг бориши қаттиқ ташвиш уйғотмоқда. Кўп жойларда бу соҳага оғизда устунлик берилса ҳам, амалда ишлар барбод этилмоқда, турғунлик ҳукм сурмоқда. Сирасини айтганда, ушбу кенгаш ўтказилишини мана шу ҳолат зарур қилиб қўйди.

Докладчи капитал қурилиш якунларига тўхталиб, беш йилликнинг дастлабки уч йили мобайнида озиқ-овқат индустриясининг объектларида 1,5 миллиард сўмлик капитал маблағ ўзлаштирилмай қолганини қайд этди. Чита, Черновци, Уральск областларида, Шимолий Осетия АССРда, Ўзбекистон, Қирғизистон иттифоқдош республикаларида жиддий қолоқликка йўл қўйилди. Молдавия ССРдаги аҳвол, айниқса ёмон.

Қурилиш министрликлари, жумладан, шарқий районлардаги Қурилиш министрлиги, Нефть ва газ корхоналари Қурилиши министрлиги, шимолий ва ғарбий районлардаги Қурилиш министрлиги, жанубий районлардаги Қурилиш министрлиги ҳам умуман маҳсулотни сақлаш ва қайта ишлаш объектларини қуришга ўз муносабатларини ўзгартирмаганликларини айтмоқ керак: РСФСР агросаноат комитетларининг қурилиш ташкилотлари доимо орқада қолиб келмоқда. Масалан, Краснодар ўлкаси, Кримск консерва комбинатидаги қурилиш ишлари ўн олти йилдан бери, Красноярск ўлкасидаги Уяр гўшт комбинатининг қурилиш ишлари ўн уч йилдан буён битказилмаяпти. Ленинградда, Пермь, Кемерово областларида, Олтой ўлкасида, Мордва АССРда кўпдан бери битмай ётган объектлар бор.

Озиқ-овқат корхоналари йигирма йил аввалги лойиҳалар асосида қурилган бўлса, уларни ишга туширгандан кейин фан-техника тараққиёти ҳақида қандай гапириш мумкин?

Корхоналарни бут бўлмаган ҳолда, социал масалаларни ҳал қилмай ишга туширишга ҳамон йўл қўйиб келинмоқда. Натижада халқ хўжалиги узоқ вақтгача улардан тузукроқ самара олмаяпти. Ростов областидаги Азов болалар таоми комбинати мисол қилиб кўрсатилди, бу корхонанинг қувватларини ўзлаштириш суст бораётганлиги айтилди. Бунга нималар халақит беряпти? СССР Жанубий районларидаги Қурилиш министрлиги, РСФСР Давлат агросаноат комитети, Ростов область ижроия комитети комбинатни комплекс тарзда қуришни таъмин этмадилар. Коллектив учун планга нисбатан атиги 70 процент уй-жой қурилди. Бу ерда корхона раҳбариятини танлашга енгил-елпи ёндашилди.

Шу муносабат билан докладчи партия комитетлари икир-чикир хўжалик масалалари билан шуғулланишдан воз кечса-да, кадрлар сиёсатидан асло воз кечмасликлари кераклигини уқтириб ўтди. Партия коммунистлар орқали, кадрлар состави орқали ўзининг жамиятдаги раҳбарлик ролини биринчи галда амалга оширади. Ўз-ўзидан равшанки, раҳбарлар тўғрисидаги масалаларни демократик асосда ҳал этиш лозим.

Бир қанча регионларнинг маҳаллий органлари маҳаллий истеъмол учунгина эмас, иттифоқ-республика фондига етказиб бериш учун ҳам маҳсулот ишлаб чиқарадиган корхоналарни жойлаштириш ва қуришни пайсалга солмоқдалар. Партия Марказий Комитети давлат манфаатларига зид бўлган бундай практикани қатъиян қоралайди, маҳаллийчилик ва тайёрга айёрликнинг ҳар қандай кўринишларига тоқат қилиб бўлмайди, деб ҳисоблайди. Бундай позиция мамлакатнинг федератив тузилишига, яхлит халқ хўжалик комплексига мутлақо зиддир. Шу билан бирга, жойлардан айтилаётган таклифларга қулоқ солиб, ишлаб чиқарилаётган маҳсулотни кўпайтиришнинг бир қисмини манфаатдорлик тарзида республикалар, ўлкалар, областлар ихтиёрида қолдирган маъқулдир.

Мамлакатдаги қайта ишлаш саноати асосан шаҳарларда қурилган бўлиб, кўпинча йирик корхоналардан иборат. Масалан, СССРда 900 га яқин гўштни қайта ишлаш корхонаси бўлса, АҚШда бундай корхоналар қарийб 4 мингта. Йирик ва ўртача корхоналар қуришдан воз кечмай, айниқса блок-комплект тарздаги камроқ қувватли қайта ишлаш заводлари ишлаб чиқаришни кенгайтириш ва уларни хом ашё зоналарига иложи борича яқин жойларга қуриш, яъни бевосита колхозларда, совхозларда, район марказларида барпо этиш зарур.

Е. К. Лигачев озиқ-овқат машинасозлиги соҳасидаги сиёсатимизга бугунги кенгашда алоҳида урғу бериш зарурлигини уқтирди. Кейинги уч йил ичида бу мақсадлар учун 2,3 миллиард сўм валюта маблағи сарфланди. Келгусида ҳам энг яхши машина-ускуналарни чет эллардан сотиб олаверишимиз табиий. Аммо бу нарса қоида эмас, балки истисно бўлиб қолиши керак. Мамлакатда ўз озиқ-овқат машинасозлигимизни жаҳондаги техника даражасига белгиланган муддатларда етказиб олиш учун етарли интеллектуал ва моддий-техникавий ресурслар бор, Халқ хўжалиги ютуқлари виставкасида уюштирилган кўргазмада ҳаммамиз шунга ишонч ҳосил қила олдик. Такрор айтаманки, жаҳон техникавий даражасига етиб олишимиз керак. Акс ҳолда, техникавий реконструкциялашнинг маъноси қолмайди.

Бу вазифани ҳал этиш учун саноатнинг мудофаа тармоқлари зиммасига энг катта масъулият юклатилади. Бу тармоқлар 1995 йилга қадар озиқ-овқат индустрияси корхоналари учун замонавий машина-ускуналар ишлаб чиқаришни 17,5 миллиард сўмликка етказиши лозим. Шу даврда уч мингтадан кўпроқ номдаги механизмни кўплаб ишлаб чиқара бошлашга киришиш керак. Қисқаси, жуда катта ва ғоят умидбахш иш қилинмоқда.

Бир қанча мудофаа тармоқлари ўртага қўйилган вазифани ҳал этишга программа асосида мунтазам ёндашаётганлиги диққатга сазовордир. СССР Умумий машинасозлик министрлиги бунга мисол бўла олади. Мазкур министрликда бош мутахассислар — машина-ускуналар ишлаб чиқувчиларнинг кенгашлари тузилган, агросаноат комплексининг мутахассислари билан амалий алоқалар ўрнатилган. СССР Ўрта машинасозлик министрлигидаги иш асосли равишда қурилган. Бу министрликка сутни қайта ишлаш машина-ускуналарини ишлаб чиқариш юклатилгач, бешта конструкторлик-технология маркази барпо этилди. Бироқ ҳозирча иш ҳамма жойда ҳам бундай йўлга қўйилган эмас. Умуман, мудофаа тармоқларида 1988 йилда машина-ускуналар ишлаб чиқариш юзасидан белгиланган план умуман бажарилган бўлса ҳам, маҳсулотнинг айрим турларини ишлаб чиқариш таъминланмади. СССР Мудофаа саноати министрлигига жиддий эътирозлар бор.

Мудофаа комплекси кўп миқдорда ишлаб чиқараётган техниканинг анчагина турлари учун унинг техникавий даражасига ва ишлатиш кўрсаткичларига мувофиқ келмайдиган жуда юқори нарх белгиланмоқда. Албатта, замонавий техника даражасидаги юксак унумли ва пишиқ-пухта машина-ускуналар учун, уларда илғор материаллардан, микропроцессор техникасидан фойдаланганлик учун бирмунча юқори ҳақ тўланиши керак. Бироқ бу масала ҳар бир конкрет ҳолатда буюртмачи билан тайёрловчи ўртасида юзаки тарзда эмас, балки ўзаро манфаатдорлик асосида оқилона ҳал қилиниши керак. Аммо СССР Давлат нарх комитети ҳам четда турмаслиги лозим.

Мудофаа комплексининг ҳамма министрликларида ҳам уларнинг раҳбарлари партия Марказий Комитети билан ҳукуматнинг мамлакатда замонавий озиқ-овқат индустриясини барпо этиш тўғрисидаги қарорларини бажаришга бир хил даражада масъулият билан партиявий тарзда ёндашмаганликлари мана шу таҳлилдан кўриниб турибди. Бунда гап қандайдир ҳомийлик ёки оталиққа олиш ҳақида бораётгани йўқ. Энди бу давлат сиёсатига айланди, ишлар планга киритилди, мудофаа корхоналарининг фаолияти ўзгартирилмоқда.

Министрлар бу танқиддан зарур хулосаларни чиқариб оладилар, деб ўйлаймиз. Умуман ҳозир шундай вақт келдики, мудофаа саноати корхоналарида ходимларни умумграждан мақсадларига мўлжалланган маҳсулотга, юқори сифатли истеъмол моллари шилаб чиқаришга ҳурмат билан қараш руҳида тарбиялаш муҳимдир.

Граждан машинасозлиги министрликлари ҳам озиқ-овқат индустрияси корхоналарини техника билан қайта қуроллантириш соҳасидаги куч-ғайратларини сусткашлик билан оширмоқдалар. Жумладан, айниқса кам қувватли электр моторлари (Электр техника саноати министрлиги) етишмаётганлиги, агросаноат комплексининг ихтисослаштирилган транспорт воситаларига (Автомобиль ва қишлоқ хўжалиги машинасозлиги министрлиги) эҳтиёжлари таъминланмаётганлиги таъкидлаб ўтилди. Озиқ-овқат тармоқлари учун машинасозлик программасида жуда заиф, жуда қалтис ва охиригача ишлаб чиқилмаган масала —совутиш ускунаси масаласидир. Бу ўринда СССР Давлат план комитети ва СССР Оғир саноат машинасозлиги министрлиги тегишли тадбирларни кўришлари керак.

Бу мисоллар шундан далолат бериб турибдики, Машинасозлик министрликлари, уларнинг раҳбарлари ишни чинакамига авж олдиришгани йўқ, озиқ-овқат корхоналарини ускуна билан таъминлашда илгариги даражада меҳнат қилмоқдалар.

Кўзга чалиниб турган бир нарса бор, озиқ-овқат саноати учун марказлаштирилган тартибда ускуна етказиб берилиши билан бирга баъзан шундай ускуна келишини кутиб ўтирмасдан, кўпгина шаҳарларда бундай ускунани ўз ташаббуслари билан тайёрламоқдалар. КПСС Марказий Комитети ўтказган зоналардаги кенгашлар доирасида бу йил ташкил этилган кўргазмаларда ишчилар, мутахассислар, қўли гул халқ усталари ғайрат-шижоатининг, чинакам техникавий ижодкорлигининг ажойиб самараларини кўрдик. Бу ерда кўп зарур нарсалар: ўз конструкциясига кўра яратилган жажжи тракторлардан тортиб, ошхонанинг ноёб ускунасигача бор эди. Харьков, Белград ва Калуга шаҳарларида, шунингдек, Пенза, Волгоград, Калинин областларида бу борада тажриба орттирилган.

Барча областлар, ўлкалар ва республикаларда саноат корхоналари, жумладан агросаноат корхоналаридан фойдаланиб ана шундай ускунани ишлаб чиқаришни ташкил этсак яхши бўлур эди. Бу катта қишлоқлар, район марказларида шахсий хўжаликлардан чорва моллари ва парранда харид қилиш эвазига қишлоқ ва шаҳар аҳолиси учун матлубот кооперациясининг гўшт маҳсулотлари ишлаб чиқарадиган ишлаб чиқариш-тайёрлов пунктларини бунёд этишга имкон беради. Шундай қилсак, мамлакатнинг матлубот кооперацияси тез орада ишлаб чиқариш кооперациясига ҳам айланади. Энг асосийси эса аҳолининг озиқ-овқат таъминоти яхшиланади.

Хуллас, бу ҳар жиҳатдан хайрли ишдир. Ихтисослаштирилган давлат корхоналари озиқ-овқат тармоқлари учун машинасозлик программасига кўра ишлайверсин. Аммо жойлардаги техникавий ташаббускорлик ҳам қўллаб-қувватлансин ва унга кенг йўл очиб берилсин. Бу тармоқ машинасозлигининг монополиясини бирмунча сусайтириш имкониятини беради ва эҳтимол шу машинасозликка нимададир рақобатчи бўла олади.

Докладчи яна бир муаммога эътиборни қаратди. Мамлакатда узоқ вақтдан буён идиш-ўраш материаллари ишлаб чиқаришга нотўғри муносабатда бўлиб келинди. Бу муносабат ҳозир ҳам ўзгармаган. Маҳсулот нобудгарчилиги камаймаяпти. Ҳозирги беш йилликда идиш-ўраш воситалари сотиб олишга 300 миллиондан кўпроқ валюта сўмлари сарфланди.

Химия ва ўрмон саноати министрликлари ходимлари, ҳа энди, озиқ-овқат саноати, айниқса ўраш материаллари ҳаётимизда энг асосий нарса эмас, деб юришибди, бундай эскича ёндашувларнинг таъсири сезилмоқда. Давлат топшириғини барбод этиш мумкин эмиш. Миллион-миллион одамларнинг манфаатларига путур етказиб бундай топшириқни барбод этмоқдалар.

Шундай қилиб, силжишлар бўлишига қарамай, мамлакатнинг озиқ-овқат саноатида белгиланган туб янгиланишда бурилиш, ҳар қалай, ҳозирча содир бўлгани йўқ. Бу борада хулосани бошқача ифодалаш мумкин эмас.

Марказдаги ва жойлардаги партия комитетлари, совет ва хўжалик органлари КПСС Марказий Комитети ва СССР Министрлар Советининг қарорлари қандай бажарилаётганини батафсил кўриб чиқишлари, ҳар бир объектдаги ишни конкрет ўрганишлари ва аҳволни ўнглаш учун қатъий чоралар кўришлари керак. Агросаноат комплекси қайга ишлаш тармоқларини техникавий жиҳатдан қайта жиҳозлаш масалаларида СССРнинг барча министрликлари, идоралари ва иттифоқдош республикалар Министрлар Советлари аниқ-пухта, баҳамжиҳат ишлашлари зарур. Бу ўринда СССР Министрлар Совети доимий органлари куч-ғайратларни мувофиқлаштириб туришлари лозим.

Ҳар бир республика, ўлка, область, шаҳар, район озиқ-овқат саноати корхоналарини техникавий жиҳатдан қайта жиҳозлаш, озиқ-овқат маҳсулотларини сақлаш ва савдо қилиш базасини ривожлантириш комплекс планига эга бўлишлари ва бу планни бажариш учун шаҳарлардаги мавжуд ресурсларни жамлашлари зарур. Тюмень, Ростов, Днепропетровск, Рязань, Воронеж, Горький, Минск областлари, Красноярск, Краснодар ўлкалари, Озарбайжон ва Қозоғистондаги шаҳарларнинг меҳнат коллективлари бу борада кўп иш қилмоқдалар.

Аммо бирор эпақали иш қилинмаётган областларнинг бундан ҳам каттароқ рўйхатини келтириш мумкин. Мамлакатдаги минглаб район марказлари, шаҳарларидаги энг ғариб корхона район озиқ-овқат комбинати, нон заводи ёки гўшт комбинатидир. Бу — одамларнинг кундалик ҳаётий масалаларини ҳал этишга эскича ёндашувлар, эскича фикрлашнинг яққол акс этишидир.

Янги корхона қуриш, уни янги техника билан жиҳозлаш жуда муҳимдир. Аммо энг асосийси, деб таъкидлади КПСС Марказий Комитетининг секретари, қувватларни тез ўзлаштириш, сифатли ва ранг-баранг озиқ-овқат маҳсулотларини ишлаб чиқаришни таъминлашдан иборатдир. Бу ўринда замонавий технологияни иқтисодий муносабатларни такомиллаштириш билан бирга қўшиш, хўжалик юритишнинг янги методларини эгаллаган кадрларни тайёрлаш ва улар малакасини ошириш системасини ташкил этиш зарур. Мамлакатдаги ва чет эллардаги энг яхши корхоналарда кадрларнинг тажриба ўрганишини ҳам ана шу масалалар қаторига киритиш лозим бўлади. Чинакам хўжалик ҳисоби, ижара, кооперация ва замонавий кадрлар — озиқ-овқат саноатини техникавий жиҳатдан реконструкция қилиш программасининг энг муҳим жиҳатидир. Озиқ-овқат саноатидаги мавжуд ишлаб чиқариш потенциалидан самарали фойдаланиш учун ҳам бу зарурдир.

Ҳар бир гўшт комбинати, сут заводи, нон заводи, кондитер фабрикаси, балиқ комбинати ва бошқа озиқ-овқат корхоналари қандай ишлаётганини конкрет ўрганиб чиқиш керак. Энг асосийси — одамни ишлаб чиқариш воситаларига яна ҳам мустаҳкамроқ боғлиқ қилиб қўйиш, бу воситаларни меҳнат коллективларига кўпроқ ижарага бериш, давлат, ижара, кооператив бирлашмалари тузиш, ҳамма жойда хўжалик ҳисобини жорий этиш ва ана шу негизда эркин меҳнат ходимидаги, социалистик мулкчиликдаги потенциал имкониятларни очишдан иборатдир.

Хўжалик ҳисоби, пудрат ва ижара муносабатлари негизида ишлаб чиқаришни ташкил этишнинг янги формаларига, озиқ-овқат корхоналари, колхозлар ва совхозлар, шунингдек асраш ва сотиш базалари, савдо шохобчаларини кенг кўламда кооперациялашга дадил ўтиш керак. Бу агрокомбинатлар, агрофирмалар, кооперативлар, уюшмалар бўлиши мумкин, бундай мисоллар ҳозирнинг ўзидаёқ анчагина.

Мамлакатнинг озиқ-овқат саноатида ҳаммаси бўлиб 3 миллион киши ишламоқда. Ўтган йили улар ишлаб чиқарган маҳсулотнинг умумий ҳажми 141 миллиард сўмлик бўлди. Бу маҳсулот ҳақиқатан ҳам ҳар куни зарур бўладиган маҳсулотдир, у кўп жиҳатдан совет кишиларининг ишга лаёқатини, сиҳат-саломатлигини ва кайфиятини белгилайди.

Бундан чиқадиган хулоса шуки, қайта ишлаш саноати корхоналаридаги меҳнатнинг нуфузини, озиқ-овқат саноати ходими касб-корининг обрўсини ҳар томонлама ошириш керак. Бир вақтлар бу иззат-икромга сазовор ҳунар эди, бу ҳунар авлоддан-авлодга мерос бўлиб ўтар эди. Бирор бир шаҳарнинг колбасаси яхши, мана бу ерда эса нонни яхши ёпадилар, ширинликларни эса фалончи қандолатчи яхши пиширади, деган фикрлар халқ орасида пайдо бўлса жуда соз бўлур эди. Шундай бўлишига, шундай бўлиши лозимлигига шубҳа қилмайман.

Иттифоқдош республикалар Компартияларининг Марказий Комитетлари, ўлка ва область партия комитетлари озиқ-овқат саноати корхоналари партия ташкилотларига диққат-эътиборни кучайтиришлари шарт. Йирик заводлардан фарқли равишда бу ердаги партия ташкилотлари одатда катта эмас, ҳатто район комитетларининг ходимлари ҳам бу ерга тез-тез келишмайди. Ана шу энг муҳим тармоқдаги партия ташкилотларига ўз ишини замонавий талаблар руҳида қайта қуришда, коммунистларнинг ишлаб чиқаришда уларга топширилган иш учун масъулиятини оширишда ёрдам бериш керак.

Ҳозирги давр кўп жиҳатдан ўтиш давридир. Партия комитетлари, совет, хўжалик органларининг ўрнини босмай, партия аграр сиёсатини амалда рўёбга чиқаришни таъминлашлари, бу ишни, аввало коммунистлар орқали бажаришлари керак. Партиянинг обрўси кўп жиҳатдан ҳозир иқтисодий ва социал муаммолар қандай ҳал этилаётганига қараб белгиланади.

Барча даражалардаги Советларни ҳар жиҳатдан мустаҳкамлаш, улар ўз территорияларида, жумладан аҳолини озиқ-овқат билан таъминлашда тезроқ тўла хўжайин бўлишларида ёрдам бериш зарур, албатта. Касаба союз, комсомол ташкилотлари ана шу ҳаётий муҳим масалаларга яқин бўлишлари зарур.

Барча оммавий ахборот воситалари озиқ-овқат саноати тараққиёти жараёнларини ёритишга тўлароқ киришадилар, деб умид қилиб турибмиз. Бу борада умумхалқ назорати талаб этилади. Журналистлар ана шу муаммога қизиқиб қоладилар, деб ўйлаймиз. Бир гуруҳ масалалар атрофида ўралашиб қолиш керак эмас. Экономиканинг аграр секторига қишлоқ хўжалик ишлаб чиқариши, қайта ишлаш саноати ва озиқ-овқат индустрияси, ихтисослашган машинасозлик, капитал қурилиш, қишлоқнинг социал соҳаси киради, бу ерда миллионлаб ишчилар, колхозчилар, ижарачилар, мутахассислар ишламоқдалар.

Партиянинг, партия раҳбар органларининг вазифаси деҳқонга қачон ер ҳайдашни ва экин экишни ўргатишда эмас (шундай бўлган эди, оқибатлари эса маълум), балки аграр сиёсатни ишлаб чиқиш ва амалга оширишда, унинг устунликларини белгилашда, жамиятнинг ва деҳқонларнинг манфаатларини ҳисобга олиш ва амалга оширишдадир. Оммавий ахборот воситаларида муаммоларнинг барча қирралари акс этгани маъқул.

Март Пленумига тайёргарлик чоғида ва Пленумнинг ўзида, шунингдек КПСС Марказий Комитети ўтказган кенгашларда қишлоқда ишлаб чиқариш муносабатларини такомиллаштириш, колхозлар ва совхозларни, оилавий хўжаликларни ривожлантириш, саноат корхоналари билан қишлоқ хўжалик корхоналари ўртасидаги иқтисодий алоқаларни кенгайтириш масалалари муҳокама қилинди. Бугун биз қайта ишлаш саноати муаммоларини муҳокама қилаётган эканмиз, бу билан қишлоқ хўжалигини нари суриб қўйяпмиз, деган тасаввур ҳеч бир кишида пайдо бўлмаслиги керак. Аксинча, биз қишлоқ хўжалик ишлаб чиқаришини янада ривожлантириш учун кенг имконият очмоқдамиз.

Юксак даражада ривожланган, замонавий озиқ-овқат саноатини бунёд этиш мамлакатда озиқ-овқат ресурсларини кўпайтиришнинг энг қисқа йўлларидан биридир. Айни вақтда шунга аминмизки, колхозлар ва совхозлар, оилавий хўжаликлар яна ҳам кўпроқ маҳсулот етказиб берадилар.

Сизга маълумки, КПСС Марказий Комитети бу йил ўтказган зоналардаги кенгашларда ички хўжалик ижара муносабатларини жорий этиш ва томорқаларни ҳар жиҳатдан ривожлантириш негизида колхоз ва совхозлардаги иқтисодий ўзгаришлар масалалари кўриб чиқилди. Мамлакатдаги оилавий хўжаликлар 36 миллионтадир ва улар қишлоқ хўжалиги жами маҳсулотининг 24 процентини етказиб бермоқдалар. Уларга ихчам техника етказиб бериш ҳозир жуда муҳим бўлиб турибди.

Сўнгги вақтларда халқ хўжалигидаги кескинликка барҳам бериш йўллари тўғрисида, шу жумладан иқтисодчи олимлар томонидан мароқли ғоялар айтилди. Тўғри, бошқача овозлар ҳам эшитилиб қолмоқда. Маълумки, мамлакатда кўп нарсалар етишмай турибди, аммо катта оғизлик қилиб айтилган гаплар, ножўя бадном этиш ва ҳатто бўҳтон қилишда, афсуски, тақчиллик бўлаётгани йўқ. Баъзи кимсалар бир-икки йилдан кейин мамлакатда очарчилик бўлади, деб «башорат» қилмоқдалар. Очарчилик бўлмаслиги учун улар колхозлар, совхозларни тарқатиб юборишни, ерни деҳқонларга бўлиб беришни, ерсувни, кейинчалик эса ишлаб чиқаришнинг барча воситаларини эгаларига қайтаришни таклиф этмоқдалар. Айни вақтда эса ҳаётда деҳқонларнинг аксарият кўпчилиги ер олиш ва колхоз-совхозлардан чиқишни истамаяптилар. Шундай қилиб, деҳқонлар дангаса бўлиб қолган, ишлашни унутишган, деб уларга айб тўнкамоқдалар.

Хўш, аслида қандай? Оммавий репрессияларга қарамай, совет деҳқонлари жуда оғир йилларда мамлакатни озиқ-овқат билан таъминладилар, ишчилар синфи, зиёлилар билан биргаликда қўлларига қурол олиб, социализм ғалабаларини, Ватанимизнинг шани ва эркинлигини ҳимоя қилдилар, мамлакатнинг саноат қудратини бунёд этишга жуда катта ҳисса қўшдилар. Колхоз ва совхозларнинг меҳнаткашлари моддий-техника ресурслари ва молиявий ресурслар тақчил бўлиб турган, турмуш шароитлари дуруст бўлмаган ҳозирги вақтда ҳам озиқ-овқат маҳсулоти етиштиришни кўпайтирмоқдалар. Ваҳолонки, деҳқонимиз Америка фермерига нисбатан меҳнат қуроллари билан тўрт баравар кам таъминланганлиги маълум.

Коммунистик партия мураккаб шароитда ўз зиммасига озиқ-овқат муаммосини ҳал этишдек тарихий масъулиятни олди. Партиянинг барча отрядлари, Марказий Комитет халқ олдида сиёсий имтиҳондан ўтмоқдалар. Фурсат кутиб турмайди.

КПСС Марказий Комитети Сиёсий бюроси аъзолигига кандидат, РСФСР Министрлар Советининг Раиси **А. В. Власов** музокараларда биринчи бўлиб сўз олди. Республикада, деди у, қайта ишлаш тармоқлари ва сақлаш базалари қувватларини жадал кўпайтиришга мўлжаллаб, инвестиция ва структура сиёсатида жиддий бурилиш содир бўлди. Аммо бу борада ҳали зарур натижаларга эришилгани йўқ. Сибирь ва Узоқ Шарқ районларида, РСФСРнинг Ноқоратупроқ зонасида айниқса ноқулай аҳвол вужудга келди.

Корхоналар ускуна билан таъминланмагани, шу ускунанинг техникавий даражаси ва сифати пастлиги қайта ишлаш тармоқларини ривожлантиришга халал бераётган катта тўсиқдир.

Нутқда қайта ишлаш корхоналари хўжалик ҳисоби ва ўзини ўзи пул билан таъминлашга ўтиши муносабати билан нарх ва иқтисодий нормативлар механизмини такомиллаштириш тўғрисидаги масала улар учун айниқса ўткир бўлиб турганлиги таъкидланди. Бюджетга ажратмалар ва тўловларнинг имтиёзли нормативларини белгилаб қўйиб, корхоналарнинг фонди эвазига қайта ишлаш тармоқларини техникавий жиҳатдан қайта жиҳозлаш мақсадга мувофиқлиги тўғрисидаги тезис илгари сурилди.

Минбарга Киев область партия комитетининг биринчи секретари **Г. И. Ревенко** чиқади. У ўз регионидаги қайта ишлаш тармоқлари аҳволини ниҳоятда оғир деб атаб, қуйидаги рақамларни келтирди: областда шу беш йилликда озиқ-овқат товарлари ишлаб чиқариш 14,4 процент ортди, қишлоқ хўжалик маҳсулотининг асосий турларини етиштириш ҳажми эса анча тез кўпайди ва қайта ишлаш қувватларининг ўсишидан илгарилаб кетди, шундай қилиб. ҳозир масалан, ҳар сменада 101 тонна гўштни, қарийб 1000 тонна сутни қайта ишлайдиган қувватлар етишмай турибди.

Қайта ишлашнинг асосий тармоқларида ўрнатилган ускуналар эскириб, яроқсиз бўлиб қолган, шунинг учун ҳам ҳамма ерда ишлар қўлда бажарилмоқда, бу эса тармоқларнинг обрўсини туширмоқда.

Мушкул аҳволдан чиқиш учун чоралар кўрдик, албатта, деди нотиқ. Уч йил мобайнида озиқ-овқат, қанд-шакар, гўшт ва сут саноатини, матлубот кооперациясининг қайта ишловчи корхоналарини ривожлантиришга ўтган беш йилликдагига нисбатан кўпроқ капитал маблағ сарфланди. Агросаноат комплексини ривожлантириш мақсадида областда ишлаб чиқилган программада қайта ишлашни кенгайтириш учун икки миллиард сўм пул талаб этилади. Энди ҳамма гап ресурс билан таъминлашда қолган. Нохолислик ва нуқсонларни мустасно этадиган, барча майда масалаларни ҳам қамраб оладиган, масалалар комплексини ҳисобга оладиган қайта ишлаш саноатини ривожлантиришнинг аниқ-пухта ўйланган, илмий жиҳатдан асосланган концепцияси зарур. Эндиликда қайта ишлаш тармоқлари худди социал масалалар сингари устун соҳа бўлиб қолди. Агар бутун эл-юрт шу масалани ҳал этишни ўз зиммасига олмаса, кўнглимиздаги мақсадга эриша олмаймиз. Бу партиявий ишдир, инсонпарварлик иши ва олижаноб ишдир.

Уч йил мобайнида ўлкада янги қурилишларга ва реконструкцияга 500 миллион сўмликдан кўпроқ маблағ сарфланди, қўшимча ишлаб чиқариш қувватлари ишга туширилди, деб таъкидлади Краснодар ўлкасидаги «Кримский» агрокомбинатининг бош директори **В. Ф. Крючков**. Аммо қайта ишлаш саноатидаги аҳвол барча ялпи ҳосилдан фойдаланишдан ҳали анча орқададир.

Нотиқ ўз корхонасидаги муаммолар хусусида гапирар экан, худди шу кунларда қайта ишлашнинг замонавий қувватлари етишмаётгани оқибатида кўк нўхат ҳосили нест-нобуд бўлиб кетаётгани ҳақида куюниб гапирди. Ўтказилган реконструкция деярли ҳеч қандай самара бермади. Машиналарнинг унуми паст бўлгани оқибатида унинг қисмлари синиб, иш тўхтаб қолмоқда. Биз Давлат агросаноат комитетига ускуналарни алмаштириш ёки жуда бўлмаганда айрим машиналар етказиб бериш ҳақида бир неча бор мурожаат қилдик. Аммо ҳамиша «имконият йўқ» деган бир хил жавоб олинди. Айни вақтда, деб уқтирди нотиқ, Ғарбдаги фирмалар дарҳол ҳар қандай технология ускуналарини етказиб беришга шай бўлиб турибдилар. Чет элга илтижо қилиб боришнинг ҳам чеки бўлиши керак-ку, ахир. Олимларимиз ва лойиҳачиларимиз ҳам ниҳоят нимага қодир эканликларини кўрсатишлари зарур-ку.

Агрокомбинат раҳбари ҳозирги вақтдаги ташқи савдо-сотиқ фаолиятини тартибга солиб туриш қоидалари ҳақида ташвишланиб гапирди, бунда 50 та идорага кириб-чиқиб ҳам бирон-бир натижага эриша олмаслик мумкин.

Озиқ-овқат муаммосини ҳал этиш тўғрисида ҳар қанча гапирмайлик, қишлоқ хўжалик маҳсулотларини асраш ва қайта ишлашнинг замонавий базаси бўлмаса, бу гаплардан сариқ чақалик наф йўқ, деди Белоруссия Компартияси Витебск область комитетининг биринчи секретари **В. В. Григорьев**. Бундай базани бунёд этиш учун эса катта маблағ зарур, деб уқтирди нотиқ. Биринчи навбатда, биз областда саноат корхоналарининг маблағларини жалб этишга қарор қилдик, меҳнат коллективлари ўртасида батафсил тушунтириш ишлари ўтказилди, одамларга ҳозирги шароитда бу яккаю-ягона тўғри йўл эканлиги уқтирилди.

Нотиқ қуйидаги таклифни айтди: СССР Давлат план комитети ва СССР Давлат таъминот комитетида шу ташкилотлар раисларининг бевосита раҳбарлигида қурилаётган озиқ-овқат саноати объектларини материаллар ва комплект ускуналар билан таъминлайдиган комплекс бош бошқармалар тузиш керак. Ташаббус кўрсатиб, пландан ташқари объектлар қурилиши бошланганида бу ишни ҳар жиҳатдан рағбатлантириш ва зудлик билан зарур моддий-техника ресурслари ва молия ресурслари ажратиб бериб кўмаклашиш лозим. Бу тармоққа жуда масъулият билан ва унинг устунлигини обдон тушуниб олиб ёндашишимиз керак.

Республикада кейинги уч йил мобайнида қайта ишлаш тармоқлари базасини ривожлантиришга 190 миллион сўмдан кўпроқ маблағ сарфланди. деди Қирғизистон Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари **А. М. Масолиев**. Маблағлар асосан корхоналарни реконструкциялаш ва техникавий жиҳатдан қайта жиҳозлашга сарфланди.

Аммо қайта ишлаш тармоқларини ривожлантириш борасида зиммамизга қўйилган вазифаларни бажаришга муваффақ бўлмадик. Кадрларда сабот, билимдонлик етишмаяпти. Бир қанча масалаларни ҳал этиш тегишли органларга боғлиқдир. Ускуналар, бир қанча материалларни комплектлаш ва етказиб бериш қониқарли эмас, бу эса объектларни қуриш ва ишга туширишга халал беряпти.

Шундан кейин нотиқ республикадаги қайта ишлаш тармоқларига жуда етишмай турган ускуна турларини тилга олди. Шу ускуналарга берилган буюртмалар мутта сил бажарилмаяпти.

Рўй-рост айтиш керакки, докладдаги танқидий мулоҳазалар бизга ҳам тааллуқлидир, деб таъкидлади Москвадаги амалий биотехнология институтининг ректори **И. А. Рогов**, чунки бизда таҳсил кўриб аспирантурани битириб чиққан мутахассис ва олимлар янги технологияларни ўз вақтида ҳимоя қилмадилар.

Қайта ишлаш тармоқлари учун мутахассислар тайёрлаётган олий мактабларнинг аҳволига синчков назар солиш лозим. Ҳамонки, тармоқ аҳволи қониқарсиз деб топилди, тармоқ фанининг аҳволи ҳам бундан яхши эмас.

Бу, биринчидан, корхоналар ва ташкилотлар фундаментал ишлар ўтказилишига батамом қизиқмаётганлиги, иккинчидан эса моликуляр биология, ҳисоблаш техникаси соҳасида, яъни фан-техника тараққиётини белгилаб бераётган соҳаларда малакали мутахассисларнинг йўқлиги билан изоҳланади. Учинчидан, биз ҳозир Ғарбда жадал ривожланиб бораётган соҳа, яъни озиқ-овқат химияси тармоғини илғаб ола олмадик, бу тармоқ эса уларда 15 — 20 йил ичида етакчи ўринга чиқиб олди.

КПСС Горький область комитетининг биринчи секретари **Г. М. Ходирев** областдаги озиқ-овқат таъминоти юзасидан вужудга келган вазиятни таҳлил этиб, бу вазиятни мураккаб, қайта ишлаш тармоқлари моддий-техника базасини ривожлантиришни эса сира етарли эмас деб баҳолади. Ҳозирги вақтда агросаноат комплексига Горький шаҳридаги ишлаб чиқариш, илмий-техника потенциали ва областдаги бошқа саноат марказларининг ана шундай потенциали ёрдам бермоқда. Аммо шунга қарамасдан, вазият оғир бўлиб турибди, деди нотиқ. Қўшимча молиявий ва моддий-техникавий ресурслар жалб этилмаса, белгилаб қўйилган кўп марраларга чиқамиз деб, ишонч билан айта олмаймиз. Агрокомплексга саноат корхоналарига ажратилаётган давлат капитал маблағларининг 10 процентига қадар бериш тўғрисидаги тавсиялардан фойдаланиш мумкин бўлур эди. Аммо кўпчилик министрликлар ўз корхоналарига шундай қилишни тақиқлаб қўймоқдалар ёки бу маблағни батамом қисқартириб ташламоқдалар, ё бўлмаса пулнинг ўзинигина бермоқдалар, агрокомплексга қуруқ пулнинг ўзигина эмас, энг асосийси моддий ресурслар ажратилиб, пудрат ишлари лимити берилиши кераклигини унутишмоқда.

Модомики, хўжалик юритишнинг янги режимида ишлаётган эканмиз, ниҳоят нарх белгилаш масалаларини ҳал этиш фурсати етилди. Улгуржи нархларнинг номукаммаллиги оқибатида айрим тармоқларда киши танг қоладиган аҳвол вужудга келди: маҳсулот нечоғлик кўп тайёрланса, ортиқча ишловчи меҳнат коллективи шунча кўп зиён кўради. Ана шу масалаларни мамлакат миқёсида тартибга солиш зарур. Партия комитетлари, идеология муассасалари озиқ-овқат тармоқларидаги меҳнат коллективларига кўпроқ эътибор беришлари лозим.

(Давоми учинчи бетда).

КПСС МАРКАЗИЙ КОМИТЕТИДА КЕНГАШ

(Давоми. Боши иккинчи бетда).

Минбарга Украина ССР Министрлар Советининг Раиси **В. А. Масол** чиқади. У ҳам технология ускунаси етишмаётганлиги ва унинг сифати пастлиги қайта ишлаш тармоқларининг ривожланишига халал бераётган асосий сабабдир, деб таъкидлади ва республикага етказиб берилаётган турли буюмлар миқдорини акс эттирадиган статистик маълумотларни тилга олди. Агар суръат шундай бўлса, масалан, қанд саноатини техникавий жиҳатдан қайта жиҳозлаш учун 40 йил зарур бўлади.

М. С. Горбачев. Мен Краснодардан хат олдим. Успенский қанд заводи партия ташкилотининг секретари кўргазмага борганлигини, у ерда эса қанд саноати учун бирор-бир нарса кўрсатилмаганлигини ёзибди. Ҳолбуки, барча қанд заводларини реконструкция қилиш керак.

В. А. Масол. Биз қўл қовуштириб ўтирганимиз йўқ, албатта. Шаҳарлар ва саноат марказларининг ишлаб чиқариш потенциалини ишга солмоқдамиз. Тақчил ускунанинг бир қисми республиканинг корхоналарида тайёрланмоқда.

Бийск гўшт-консерва комбинатининг директори **В. Е. Шестаков** ўз нутқида Олтой ўлкаси чорва моллари етиштириш ҳажми жиҳатидан РСФСРда етакчи ўринлардан бирини эгаллашини айтди. Айни вақтда қайта ишлаш қувватлари ана шу миқдорнинг ярмисинигина қайта ишлашга мўлжалланган. Бунинг оқибатида қорамолни бошқа регионларга олиб боришга мажбур бўлинмоқда, маҳсулот нест-нобуд бўляпти.

Ўзбекистон ССР Министрлар Совети Раисининг биринчи ўринбосари, республика давлат агросаноат комитетининг раиси **И. Х. Жўрабеков** сақлаш базаларининг тақчиллиги Ўзбекистон учун илгари бўлганидек ҳозир ҳам жиддий муаммо бўлиб турганлигига эътиборни қаратди.

Бу мушкул масалани 1993 йилда ҳал этиш мўлжалланмоқда. Аммо совутиш-компрессор ускуналари камлиги сабабли бу вазифани амалга ошириш қийин бўлмоқда. Машинасозлик корхоналари бундай ускунани кам тайёрламоқда, СССР Давлат таъминот комитети эса эҳтиёжни қондириш учун зарур даражада қатъият кўрсатаётгани йўқ. Шу муносабат билан нотиқ қайта ишлаш тармоқлари учун ускуна ишлаб чиқариш ва етказиб беришда мамлакатда ягона мувофиқлаштириб турувчи орган бўлиши лозимлиги ҳақидаги масалани кўтарди.

Шу минбардан туриб айтилган эътирозлар, мулоҳазалар ва илтимосларни мудофаа комплексига тааллуқли, деб сўзимнинг бошида айтиб қўймоқчиман, деди СССР Министрлар Совети Раисининг ўринбосари **И. С. Белоусов.** Агросаноат комплекси қайта ишлаш тармоқлари иши аҳволи таҳликали эканлигини таъкидлаш билан бир қаторда у мудофаа тармоқлари қисқа муддат ичида қишлоқ хўжалик маҳсулотини қайта ишлашни таъминлаш билан боғлиқ масалаларни ҳал этишга қодир эканлиги ҳақида тўла ишонч билан гапирди.

Биз қилинган ишдан ва ишнинг аҳволидан қониқдикми? Дангал айтадиган бўлсак, қониқмадик. Бунинг боиси шундаки, 1988 йилда етказиб берилган ускунанинг даражаси ва миқдори эҳтиёжларга нисбатан ниҳоятда камдир. Нотиқ ана шу хулосани бир қанча конкрет мисоллар билан исботлади.

Техника, технологияни лойиҳалаштириш ва уларни тайёрлаш масалаларини бир қўлда жамлаш тўғри бўлур эди. Ҳар бир область, республикадаги ҳар бир завод ишлаб чиқаришнинг мўлжалдаги ҳажмларига қанча зарур бўлса худди шунча комплект буюмлар етказиб бериши шарт. Агар Министрлар Совети йўли билан бирор-бир қўшимча қарор зарур бўлса, бу масалани ҳам кўриб чиқамиз.

Қилинган ишга танқидий руҳда баҳо берар эканмиз, шуни таъкидлаш кераки, мўлжалдаги барча ишларни қилишга муваффақ бўлмадик деди СССРнинг жанубий районларида қурилиш министри **А. Н. Шчепетильников.** Бир қанча қувватларни ишга тушириш муддатлари чўзилиб кетди. Қурилиш-монтаж ишлари планини бажариш таъминланмади, уларнинг ҳажмлари ниҳоятда сустлик билан оширилмоқда. Нотиқ шу яқин орада ишга туширилиши мўлжалланаётган объектларни тилга олди, бунинг учун кўрилаётган тадбирлар ҳақида сўзлади.

Агросаноат комплексидаги қувватларни норматив муддатларда фойдаланишга топшириш учун ишга тушириладиган объектларни ускуна билан ўз вақтида комплектлаш зарур, деб уқтирди нотиқ. Комплектлаш яккам-дуккам бўлмай, балки заводдан тўла шай ҳолда, бус-бутун қилиб етказиб берилиши керак. СССР Давлат план комитети қурилиш ташкилотларини бошқа тармоқларга тааллуқли ишлаб чиқариш объектларини қуришдан бир қадар бўшатиб қўйиб, агросаноат комплекси қурилишларига эътиборни кучайтириши лозим.

Москва областидаги Жуковский нон комбинатининг директори **З. Д. Балакирева** шаҳардаги бошқа заводлар ва ташкилотларнинг фаол иштирокида ўз корхонасини реконструкциялаш тажрибаси ҳақида сўзлади. Аммо нон комбинатидаги анчагина муаммолар ҳозиргача ҳам ҳал бўлмай турибди.

Нотиқ мажлис аҳлига мурожаат этиб, бундай деди: Залга қарасам, аксарият эркаклар ўтиришибди, хотин-қизлар эса бармоқ билан санарли. Қайта ишлаш саноатида эса ҳар тўрт ишловчининг учтаси аёллардир. Агар аксинча бўлса, бугун биз кўриб чиқаётган масала аллақачон ҳал қилинган бўлармиди. Шу сабабли тармоқнинг шундай ҳам ўткир бўлиб турган социал муаммолари янада газак олиб кетяпти. Бу тармоқдаги меҳнатнинг обрўси паст.

Ускуна муттасил тақчил бўлиб турган бўлса ҳам, унинг нархи ортиб бормоқда, нотиқ мажлис аҳли эътиборини ана шунга ҳам қаратди. Шу боисдан реконструкция, техникавий жиҳатдан қайта жиҳозлаш ҳамда ишлаб чиқариш фондларининг капитал ремонти тадбирларини маблағ билан таъминлашда катта қийинчиликлар вужудга келмоқда.

Сўз Литва ССР Министрлар Советининг Раиси **В. В. Сакалаускас**га берилади. У республикада қайта ишлаш тармоқлари ишлаб чиқариш қувватларини кўпайтиришга ажратилган маблағ тўла ўзлаштирилмаётганлигининг бош сабаби пудрат ташкилотларининг қўли тегмаётганидагина эмас, балки ташқи савдо органларининг айби билан чет мамлакатлардан технология ускуналари етказиб беришга кечикиб шартнома тузилаётганидадир, деб уқтирди.

Қайта ишлаш тармоқларини ривожлантиришдаги энг муҳим вазифа, деб таъкидлади нотиқ, бу тармоқларнинг қувватларини шунчаки оширишдан иборат эмас, балки қишлоқ хўжалиги хом ашёсини чуқур ва комплекс қайта ишлашни таъминлайдиган замонавий ишлаб чиқаришларни барпо этишдан иборатдир. Мамлакатда ҳозир бу соҳада иш олиб борилаётганлиги жуда қувонарлидир. Аммо машинасозлик министрликларида сусткашлик кўринмоқда. Шу муносабат билан республикада маҳаллий саноат корхоналарининг ва ташкилотларнинг куч-ғайратлари қўлда бажариладиган ва оғир жисмоний меҳнат ҳажмини камайтириш имконини берадиган машина-ускуналар ва механизмларнинг айрим турларини қайта ишлаш корхоналари учун тайёрлаб беришга имкони борича кўпроқ қаратилмоқда.

СССР Умумий машинасозлик министрлигига қарашли «Энергомаш» конструкторлик бюросининг бошлиғи ва бош конструктори **В. П. Радовский** сўзга чиқади. Бизга соатига 25 тонна сутни қайта ишлай оладиган ноёб сепараторларни ишлаб чиқиш топширилган, деди у. Йирик шаҳарларда йирик сут комбинатлари бўлиши керак, уларда тегишли унумдорлик билан ишлайдиган сепараторлар ҳам ўрнатилиши лозим. Жаҳон практикаси шуни кўрсатиб турибди. Ҳозир сепараторларнинг уч нусхаси тайёр, сентябрда уларни сут ёрдамида синаб кўришга, сўнгра эса кўплаб ишлаб чиқаришга киришмоқчимиз.

Бу сепараторни ишлаб чиқиш пайтида қўйилган вазифалардан бири унинг иш қобилиятини шундай механизмлар учун давлат стандартида белгилаб қўйилганидан кўра икки ҳисса оширишдан иборат. Биз бунга эришамиз, деб ўйлайман, деди нотиқ. Чамаси, бу ишда ҳамиша ҳам маҳсулотнинг арзон тушиши кетидан қува бермаслик керак. Қишлоқ хўжалик маҳсулотини қайта ишлаш учун янги техникани яратганда, аввало унинг сифати, иш қобилияти ва кафолатлари ҳақида ўйлаш керак.

Грузия ССР Министрлар Совети Раисининг биринчи ўринбосари, давлат агросаноат комитетининг раиси **Г. Д. Мгеладзе** қайта ишлаш саноатини ривожлантириш соҳасида республикада қилинаётган ишлар ҳақида гапириб, айни вақтда бу соҳада жуда оз силжишга эришилганини таъкидлади.

Нутқда ижара муаммоларига каттагина ўрин берилди. Ҳуқуқий асос бўлса ҳам иш барибир суст бормоқда. Бунинг сабаби деҳқонларнинг психологиясига бориб тақалмоқда, чунки уларни неча марта алдаганлар, яна бир сабаб хўжаликларнинг, шунингдек бошқарув район бўғинининг кўпгина раҳбарлари ва мутахассислари жонжаҳдлари билан қаршилик қилаётганликларидир. Нотиқнинг фикрича, ер мерос қилиб қолдириш ҳуқуқи билан деҳқонга абадий топширилиши керак.

Кўп йиллар давомида Астрахань области катта ва кичик минбарлардан Россиянинг полизи деб мақтаб келинди, деди КПСС Астрахань область комитетининг биринчи секретари **И. Н. Дьяков.** Бунда помидор, тарвуз ва бошқа турдаги маҳсулотларни етиштириш ва янги узилган ҳолда етказиб беришнинг катта ҳажмлари назарда тутилар эди. Бироқ етиштирилган ҳосилнинг чамаси 30 проценти даланинг ўзида, яна тахминан 10—15 проценти ташиш пайтида нобуд бўлмоқда. Ҳозир қайта ишлаш тармоғини реконструкция қилиш ҳақида эмас, балки уни янгидан барпо этиш тўғрисида гапирмоқ керак, деб таъкидлади нотиқ. У ҳозир кўпгина саноат марказларида музхоналар бўлса ҳам, унга қўйиладиган ҳеч нарса йўқлигига эътиборни қаратди. Хом ашё зоналаридаги манзара эса бунинг тескариси: сабзавот бор-у, аммо уни ўз вақтида қўядиган жой йўқ.

Кўп ўн йилликлар давомида Иттифоқ саноатининг анчагина тармоқлари, шу жумладан озиқ-овқат индустрияси учун хом ашё базаси деб ҳисобланиб келган бизнинг республикамиз учун муҳокама қилинаётган бу масала айниқса долзарб масаладир, деб сўз бошлади Қозоғистон ССР Министрлар Совети Раисининг биринчи ўринбосари, республика давлат агросаноат комитетининг раиси **Э. Х. Гукасов.** У айтиб берган ҳисоб-китобларга қараганда, 90-йилда ҳатто барча планларнинг бажарилиши таъминланган тақдирда ҳам, республика эҳтиёжнинг атиги 40 проценти миқдорида қайта ишлаш қувватларини яратиши мумкин.

Тўғри, бу ерда вазиятни ўзгартириш чоралари кўрилмоқда. Шу билан бирга, нотиқнинг таъкидлашича, замонавий асбоб-ускуналар билан тўла-тўкис таъминланмаслик оқибатида қайта ишлаш тармоқларининг моддий-техникавий базасини мустаҳкамлаш соҳасидаги иш юришмаяпти. У СССР Халқ хўжалиги ютуқлари виставкасида бугун очилган ярмарка-кўргазмада эҳтиёжларни аниқлаш ҳақидагина гапириб қолмай, машина-ускуналар етказиб бериш тўғрисида шартномалар ҳам тузилиши кераклигини айтди.

СССР халқ депутатлари съезди ишлаб турган пайтда саноатнинг мудофаа тармоқлари ўзларининг илмий қудратлари билан халқ хўжалигига илғор ютуқларни жорий этишга кўмаклашадилар, деб катта умидлар қилинган эди, деди Умумий машинасозлик министрлиги «Южное» машинасозлик ишлаб чиқариш бирлашмасининг бош конструктори **В. Ф. Уткин.** Шак-шубҳа йўқки, биз жаҳон стандартлари даражасида ва ундан ҳам юқорироқ турадиган агрегатларни яратиб бера оламиз, деди у.

Ҳозир мудофаа корхоналарининг фаолиятини ўзгартириш ҳақида гапирганда, бош конструкторлар асосий соҳаларда тайёр маҳсулот топширилиши учун масъул бўлишларидан бошламоқ керак. Маҳсулот етказиб бериш интизоми ҳам муҳимдир. Агар биз бу соҳада тартиб ўрната олмасак, ҳеч қандай телеграммалар ёрдам бермайди. Буни сиёсий масала, деб билмоқ керак. Биз кўрсатма берадиган ҳужжатлар билан эмас, партиявий виждон билан ҳам ишни тузатиб олишимиз керак. Қисқа вақт ичида жуда мураккаб қайта ишлаш комплексларини яратишнинг бундан бошқа йўллари йўқ.

* * *

Кенгашни М. С. Горбачев якунлади. У бундай деди:

Ўртоқлар! Якун тариқасида аввало бугунги учрашув, бу ерда бўлган суҳбат хусусида сиёсий принципиал мулоҳазаларни айтиб ўтмоқчиман. Мунозара фойдали ва муҳим бўлди, деб ўйлайман, аммо тўла қаноат ҳосил қилмаганимизни рўй-рост айтмоқ керак. Мамлакат бошидан кечираётган социал-иқтисодий вазиятнинг нақадар ўткирлигини ҳамма ўртоқлар ҳам ҳис қилмаётганликлари сезилиб турди.

Одамларнинг талаблари кучайиб бораётганлиги, улар янги тузилган ҳокимият органларидан, партиядан, кадрларимиздан қайта қуришнинг ҳамма соҳаларида ва аввало халқнинг кундалик эҳтиёжларига дахлдор тармоқларда ва соҳаларда яхшилик сари қатъий ўзгариш қилинишини кутаётганликлари кўриниб турибди. Халқ депутатларининг съездида бўлган гапларни ҳозир такрорламоқчи эмасман. Сизлар буни биласизлар ва яхшигина биласизлар, деб ўйлайман. Модомики шундай экан, озиқ-овқат билан боғлиқ бўлган мавзуда бугун ўтказилган фикрлашувлар шу жиҳатдан ҳозирги вазият талаб қилаётган даражада бўлмади. Умуман олганда, ўртоқлар, гап мамлакат раҳбариятига ҳам, тармоқларга бош бўлган, республикалар, ўлкалар, областлар, районларга, жамият турмушининг аниқ-равшан муаммоларини ҳал этиш билан алоқадор корхоналарга раҳбарлик қилаётган кадрларга жуда оз вақт берилмоқда.

Баъзи ҳолларда иш юришиб, яхшилик сари ўзгариб бораётганини одамлар кўриб туришибди. Бу гап бутун-бутун тармоқлар, республикалар, областларга тааллуқлидир. Бугунги кенгаш ҳам шу фикрни тасдиқлаб турибди. Бироқ мамлакатдаги манзара шу қадар хилма-хилки, бизда ҳали бартараф этилмаган сусткашлик шу қадар кўпки, жонбозлик билан қилинаётган бу ишларни оролчалар десак, улар уммондаги вазиятни ўзгартира олмаяпти. Ишларда ҳали зарур силжиш бўлмаяпти, айрим жойларда иш ҳатто сусайиб кетмоқда. Бу ҳақда Марказий Комитетда мамлакатда, республикалар, областлар, идораларда, корхоналарда ишнинг масъул соҳаларига бошчилик қилиб турган коммунистларга тўғридан-тўғри, партиявий руҳда гапирмоқ керак.

Кўпгина масалалар марказ даражасида ҳал қилиниши лозимлиги бизга равшан. Мамлакатнинг молиявий аҳволини соғломлаштириш шу масалаларнинг энг муҳимидир. Шундай қилинмас экан, халқ ижобий ўзгаришларни ва қўшимча равишда қилинаётган ишларни ҳис этмайди. Биз ишлаб топган пулимизга яраша яшашимиз, фақат ишга яраша пул тўлашимиз керак.

Навбатдаги соҳа шуки, бозоримизни мувозанатга келтириш лозим. Бу — узоқ вақт давомида ҳал қилинадиган вазифа, бироқ бир неча ой, кўпи билан бир-бир ярим йилда ҳал қилиниши лозим бўлган масалалар бор. Ҳозир бозорни моллар билан мўл-кўл таъминлаш режалари ишлаб чиқилаётганлиги учун шу ҳақда гапиряпман. Тармоқлар, Иттифоқ идоралари ҳамма ишни қилаётгани йўқ. Аммо уларнинг таклифлари керак бўлганига, вазият талаб қилаётганига кўп ҳолларда яқиндир. Республикалар, ўлкалар, областларга келганда эса баъзи ўртоқлар бозорни моллар билан мўл-кўл таъминлаш бу ерда эмас, балки қаердадир бошқа жойда ҳал қилиниши керак, деб ҳисобламоқдалар. Ҳолбуки биздаги тармоқларнинг анчагина қисми, аввало енгил, озиқ-овқат саноати, ҳар хил хизмат турлари эндиликда маҳаллий органларнинг ҳуқуқ доирасига топширилган.

Экономикада амалга оширилаётган маҳаллийлаштириш (буни ҳамма қўллаб-қувватлаяпти, меҳнат коллективлари ҳам, хўжалик раҳбарлари ҳам, регионларнинг раҳбарлари ҳам шуни талаб қилмоқдалар) ҳуқуқларни ва хўжалик мустақиллигини кенгайтиришнигина эмас, шу билан бирга жамиятимиз ҳал қилишни кутаётган масалаларни амалга ошириш учун масъулиятни кучайтиришни ҳам назарда тутади. Бу ҳақда ҳам гапирмоқ керак, чунки марказга ёзилаётган кўпдан-кўп илтимосномаларда ҳозирча аллақачон вужудга келган ва кадрларимиз миясига жуда ўрнашиб қолган тайёрга айёрлик кайфиятлари кучли равишда намоён бўлмоқда. Ҳозир экономикани ислоҳ қилиш соҳасида ҳам, ҳуқуқларни жойларга бериш, қарорлар бошқа поғоналарда қабул этилиши учун сиёсий системани ислоҳ қилиш соҳасида ҳам ҳамма чоралар кўрилмоқда. Ҳали ҳамма иш қилинган, деб бўлмайди, албатта. Бироқ ҳозирнинг ўзидаёқ мана шу ўтиш даврида маҳаллий кадрлар кўпроқ масъулиятни ўз зиммаларига олишлари лозим.

Шу боисдан ҳам мен бундай луқма ташладим: мана шу ўтиш даврида айниқса кадрлар билан, меҳнат коллективлари билан ишлашда ҳамма самарали ёндашувлардан, барча имкониятлардан фойдаланаётган Витебск областининг партия, совет органлари «нотўғри» ишлаяптилар. Улар принципиал позицияни белгилаб олдилар, ишлаб чиқилган чора-тадбирларни жамоатчиликка, барча меҳнаткашларга маълум қилдилар. Озиқ-овқат муаммоларини ҳал этишни илгари силжитиш учун қўшимча имкониятларни қидириб топдилар. Бу — нисбатан чоғроқ област-ку, ахир. Аҳволни безаб кўрсатмаймиз, Витебскда камчиликлар кўп, аммо бу ерда ижобий тенденциялар рўй бермоқда ва натижалар кўриниб турибди.

Бошқа кўпгина мисолларни айтиб ўтмоқчиман. Ташаббускор иш давом этаётган жойларда, вазифалар тўғри белгиланаётган, бу вазифалар кабинетларда эмас, халқ билан муҳокама қилинаётган жойларда биз одамларни таъминлаш ва хизмат қилишни яхшилашда амалий равишда илгари силжияпмиз. Умуман, ўртоқлар, ишимизни тубдан қайта қурайлик, амалий йўналишларни белгилаб олиб, етилган муаммоларни қадамбақадам ҳал этиб борайлик.

Такрор айтаман, долзарб масалаларни ҳал этиш учун, очиғи, вақт зиқ. Ҳамма ҳам буни чинакамига ҳис этиб олмаганлиги мунозарада мени ташвишга солди. Мен айтган гап устида ўйлаб кўришингизни сўрайман. Кўп нарсани ўзгартириш, иш суръатини жадаллаштириш, ишни амалий ташкил этишни чинакамига авж олдириб юбориш учун ўйлаб кўринглар. Бу — биринчиси.

Сўнгра. Бугун партия Марказий Комитетида биз илгари қабул этилган қарорларнинг ижросини контрол қилиш тартибида озиқ-овқат индустриясининг базасини ривожлантириш тўғрисидаги масалани муҳокама этишга қарор қилдик. Бир қарашда бу хўжалик масаласи бўлиб туюлиши мумкин. Йўқ, ўртоқлар, биз бу ишга сиёсий аҳамият беряпмиз, ҳақиқатан ҳам шундай. Аслида ҳозир озиқ-овқатнинг тақчиллиги жамиятда социал кескинликни вужудга келтирди. Халқ: бу муаммо ҳал этилсин, қандайдир олис муддатларда эмас, балки энг яқин вақт ичида ҳал қилинсин, деган масалани тўғри қўймоқда. Бу йўлда бир қанча йиллар давомида амалга ошириладиган ва келгуси беш йилликда ёки ўн тўртинчи беш йилликнинг бошларида самара берадиган чора-тадбирлар бор. Бу — ишлаб чиқаришни чуқур модернизациялаш билан, моддий-техникавий базани ривожлантириш ва шу кабилар билан боғланган. Масалани чуқурлаштириб, ҳамма муаммоларни санаб ўтмоқчи эмасман.

Бироқ ҳозир, аввало яқин вақт ичида самара бериши лозим бўлган шошилинч чора-тадбирларни амалга ошириш зарур.

Гапни биринчи чора-тадбирлар сифатида қишлоқдаги иқтисодий муносабатларни ислоҳ қилиш орқали одамларга меҳнат қилиш, ўз мустақиллигини, ташаббусини намоён этиш учун кенг имконият берилиши лозимлигидан бошламоқчиман. Иш шундай йўлга қўйилсинки, хўжалик юритишнинг ҳамма усулларидан ҳар бир регионнинг, ҳар бир хўжаликнинг шароитига татбиқан анъаналарни ва экономиканинг ҳолатини эътиборга олиб фойдаланиш учун йўл очадиган бўлсин.

Баъзи ҳолатларда, бу яхши ишлайдиган аллақачондан буён хўжалик ҳисобини ҳам, янги технологияларни ҳам қўлланиб келаётган бақувват колхоз бўлса, бошқа бир ҳолатда бу — фирмадир. Мана шу янги усулларнинг кубанлик вакили бу ерда сўзга чиқди. Бошқалар ҳам ўз тажрибасини ўртоқлашиши мумкин эди, ҳозир бундай кишилар барча республикаларда ишламоқдалар ва яхши натижаларга эришмоқдалар. Хўжалик юритишнинг маҳсулот етиштириш, ташиш, сақлаш, қайта ишлаш, реализация қилиш ва ҳатто банк ишлари ҳам бирлаштирилган мана шу мароқли, самарали усулларини ривожлантириш керак.

Биз жамоат хўжаликларининг имкониятларини рўёбга чиқаришимиз, колхоз ва совхозларнинг имкониятларидан фойдаланишимиз лозим. Буни хўжалик ҳисоби, пудрат ва ижара асосида қилиш мумкин. Бу соҳада ҳамма жойда бирон-бир тарзда иш олиб борилмоқда, аммо тўсиқлар бор. Хўжалик раҳбарлари ва мутахассисларининг янги усулларни ривожлантиришга ёрдам беришни, одамларнинг ташаббуси қулф уришига имконият яратишни хоҳламаслиги энг кўп учрайдиган тўсиқдир. Ижарани, пудратни ёмон отлиқ қилиб кўрсатиб, бутун масъулиятни зиммага олишга, оғир меҳнат қилишга тўғри келади, деб чўчитмоқдалар. Одамларни чўчита олмаган жойларда ижаранинг ҳар қандай одамнинг ҳафсаласи пир бўладиган шартларини ишлаб чиқмоқдалар.

Бизнинг ижара ҳақидаги ҳуқуқий актларимизда деярли ҳамма нарса бор-у бироқ мана шу қаршиликни иқтисодий воситалар билан бартараф этиш йўли кўзда тутилмаган. Бу ўринда икки жиҳат бор. Ҳамма каби хўжалик ходимларига ва мутахассисларига ҳам пировард натижага қараб меҳнат ҳақи тўланиши керак. КПСС Марказий Комитетининг март Пленумида шундай белгиланган эди ва буни амалга ошириш лозим. Шунда ҳамма нарса жой-жойига тушади, маҳсулот етиштиришни кўпайтириш ва сифатини оширишдан ҳамма манфаатдор бўлиб қолади.

Ерга Совет ҳукумати эгалик қилсин, деб масала тўғри қўйилаётганини таъкидламоқчиман. Бу ҳолда ерни ижарага олмоқчи бўлган ва ёрдам ололмаётган кишилар Совет ҳокимияти органларида мазкур масаланинг узил-кесил ҳал қилинишига эришишлари мумкин. Агар шундай қилмасак, ижарага ҳамда хўжалик юритишнинг янги формаларига нотўғри муносабатни ўзгартирмасак, биз қишлоқдаги иқтисодий муносабатларни қайта қуролмаймиз. Буларнинг ҳаммаси бошқа техникани, бошқа дастурларни ҳам талаб этади, албатта. Бу масалаларни пухта ўйлаш ва тезроқ ҳал этиш керак.

Озиқ-овқат ресурсларини кўпайтириши мумкин бўлган ва кўпайтириши лозим бўлган тадбирлар орасида оилавий, шахсий хўжаликлар потенциалидан ҳамма жойда фойдаланиш тадбири ҳам бор. Бу энг қисқа йўлдир, ўртоқлар. Белоруссия, Қозоғистон, Болтиқбўйи республикалари тажрибаси шундан далолат бериб турибди. Бу ерларда аҳолининг эҳтиёжини ўйлаб, шахсий сектор қўлидаги чорва моли бошини кўпайтириш, уни озуқа билан таъминлаш учун шарт-шароит яратдилар. Шу туфайли маҳсулот тез кўпайиб бормоқда. Омск областида ҳам шахсий хўжаликлар эҳтиёжини хайрихоҳлик билан ўрганмоқдалар. Биз бу ҳақда кўп марта гапирган эдик. Бу ердаги деҳқонларнинг хонадонларида чорва-моли жуда кўп. Колхозлар, совхозлар билан баҳамжиҳатлик бор, улар қўлни қўлга бериб ишламоқдалар, бу эса қишлоқнинг умумий потенциалидан яхши фойдаланишга имкон бермоқда. Буларнинг ҳаммаси иқтисодий жиҳатдан ҳам, сиёсий жиҳатдан ҳам ўзини оқлади.

Мамлакатнинг барча регионларида шахсий хўжаликларни ривожлантириш ва қўллаб-қувватлаш керак. Ҳатто серунум қоратупроқ ерлари бўлган Кубанда ҳам ерни, жумладан, алмашлаб экиладиган ерларни одамларга бериш керак, деб ўйлайман. Агар қишлоқ одами шахсий ёрдамчи хўжалигида бир гектар ер бўлишини истаса, майли фойдаланаверсин. Эҳтимолки, суғориладиган ерларда аҳвол бирмунча бошқачароқдир. У ерда ҳар бир қарич ер ҳисобда, аммо шунга қарамасдан, у ерларда ҳам ижара учун участкалар топса бўлади. Ёки Қозоғистонни олайлик. Бу ерда чўл районларида ҳам ижара қўл келди, чўпонлар хурсанд. Депутатлар яқинда шу ўлкалардан қайтиб келишди ва менга ўтган куни гапириб беришди. Эндиликда бизда одамларга ўзининг шахсий хўжалигини ривожлантиришга имкон бериш керак, деган умумий сиёсий ёндашув қарор топди. Амалий ишда ана шунга суяниш керак.

Ниҳоят, маҳсулотнинг миқдор ва сифат жиҳатдан тез орада яхшироқ натижаларга эришишнинг энг қисқа ва самарали йўли — бу қайта ишлаш, сақлаш, ташиш ва сотишни замонавий даражага кўтаришдир. Бугунги нутқларда ҳатто уюшган хўжаликлар, агрокомбинатларда ҳам маҳсулотнинг 20 процентига қадар қисми нест-нобуд бўлаётгани таъкидланди. Идиш ишлаб чиқаришни ва юк ташишни яхшилаш билан боғлиқ нисбатан камроқ куч-ғайрат ва моддий харажатлар сарфлаб, Астрахань области Москвага қўшимча тарзда 100 минг тонна сабзавот етказиб бериши мумкин бўлур эди. Пойтахт областлар, республикалар билан бирлашиб москваликларнинг манфаати йўлида ана шу муаммоларни ҳал этиш учун жуда катта имкониятларга эгадир.

Қайта қуриш соҳасини ривожлантириш юзасидан қарорларнинг бажарилишини таҳлил этар эканмиз, мен, агар таъбир жоиз бўлса, марказ ва жойлардаги сусткашликни таъкидламоқчиман.

Марказда деганимнинг боиси нимада? Бунинг сабаби шундаки, масалан, Давлат план комитети кўпгина ресурсларни тўла бермади, айниқса, кимки ажратилган капитал маблағларни тезроқ ўзлаштирган бўлса, шундай ресурсларни кам олди. Министрликлар кўплаб ишлаб чиқариладиган янги техникани ишлаб чиқишни ва ўзлаштиришни пайсалга солмоқдалар, улар сифатга тааллуқли анчагина масалаларни ҳал этишгани йўқ, бир қанча ҳолларда эса эскириб қолган ускунани кўплаб ишлаб чиқаришга йўл қўйдилар, агросаноат комплекси учун тайёрланган маҳсулотга асоссиз тарзда юқори нархлар қўйдилар. Бундай қилиш ярамайди. Буни аграр сектор томонга қараб бурилиш, деб бўлмайди. Буни Иттифоқ даражасида жиддийлик билан тузатиб қўйиш зарур.

Иккинчи жиҳатдан озиқ-овқат саноатининг буюртмаларини бажараётган корхоналар нотайин жойда эмас, балки конкрет шаҳарлар, областлар ва республикаларда жойлашган. У ерларда ҳам ўз партия ташкилотлари, совет органлари ишлаб турибди, аммо улар ана шу корхоналар иши билан, рўй-рост айтадиган бўлсак, суст шуғулланмоқдалар. Жонли ташкилотчилик иши йўқ, ишни мафкуравий жиҳатдан таъминлаш йўқ. Бу жойларда олиб борилиши лозим бўлган ишга сира ўхшамайди. Бу қайта қуриш талаб этаётганига, мамлакатда одамларни озиқ-овқат билан таъминлашда реал вазият талаб этаётганига мос эмас.

Шунинг оқибатида ишлаб чиқариш коллективларида ҳам озиқ-овқат масаласини ҳал этиш билан боғлиқ бўлган планлар ва буюртмалар кўпинча биринчи ўринда эмас, четроқда турганга ўхшайди. Мен бу ўринда ишчилар синфини айбламайман. Бу — кадрларимизнинг нуқсонидир. Ҳозир бундай ишлаб бўлмайди. Биз ишлаб чиққан барча режаларни амалга ошириш учун ғайрат-шижоат билан ишлаш талаб этилади. Ҳаёт тақозо этаётган масалаларни амалда ҳал этиш учун куч-ғайратни жамлаш керак.

Шунинг учун ҳам мазкур кенгашнинг якунларига кўра, СССР Министрлар Советининг доимий органлари, министрликлар ва идоралар, уларга бошчилик қилаётган коммунистларимиз шу минбардан туриб айтилган танқидни ҳисобга олиб, ишларнинг аҳволини ва қабул қилинган қарорларнинг бажарилишини батафсил таҳлил қилиб чиқишлари зарур, деб ўйлайман. Бу борада қилинаётган ишларга маҳсулот етиштириш неча процент ортганига қараб эмас, балки бу эҳтиёжларимизни нечоғли қондираётганига қараб баҳо бериш лозим бўлади. Шундай қилсак, Давлат план комитетида ҳам, Министрлар Советининг доимий органларида ҳам фикрлашнинг ўзгача миқёси, ёндашувларнинг ўзгача миқёси қарор топади. Марказда ҳам қатъият билан ишни янги изга буриш, қўйилган вазифаларни ҳал этиш учун диққат-эътиборни кучайтириш учун бундай гап фойдали бўлади, деб ҳисоблайман.

Сиз, кенгаш қатнашчиси бўлган ўртоқлар, жойларга қайтиб борганингиздан кейин социал сиёсатнинг энг ўткир йўналишларига чиқадиган, биз қабул қилган қарорлар қандай бажарилаётганлигини мунтазам назорат қилиш дастурини яратсангиз, кўп бамаъни иш бўлади.

Аминманки, бив аҳволни ўзгартира оламиз. Иш қовушмаётган, кадрлар қайта қуриш талабларига қулоқ осмаётган, халқ эҳтиёжларини писанд қилишмаётган жойларда эса партиявий йўл билан бу ҳақдаги масалани ўртага қўйиш ва амалий вазифаларнинг ҳал этилишини таъминлайдиган тегишли кадрлар сиёсатини амалга ошириш лозим бўлади.

Бу ҳар қандай даражадаги кадрларга тааллуқлидир. Шу маънода, башарти, коммунист раҳбарлар ишни пачава қилишган бўлса, сира қисилиб-қимтиниб турмаслик керак. Чунки бу ишга ҳам, партиянинг обрўсига ҳам зарба бўлиб тушмоқда.

Сизларнинг ҳаммангизга, ўртоқлар, фаол, амалий жанговар иш, ишчанлик ва муваффақият тиламоқчиман.

(ТАСС).

СССР ОЛИЙ СОВЕТИНИНГ БИРИНЧИ СЕССИЯСИДА

(Давоми. Боши биринчи бетда).

мўлжалланмоқда. Улгуржи савдо — таъминот учун карточкаларни бекор қилиш эмас, бир қанча муаммоларга эга бўлган системадир.

Ана шу муаммоларни ҳал этишнинг биринчи босқичи — шу беш йилликнинг охиригача балансланган маҳсулот турларини марказлаштирилган тарзда тақсимлаш қисқартирилади. Иккинчи босқич — ўн учинчи беш йиллик бўлиб, у чинакам товар-пул муносабатларини қарор топтириш ҳамда ишлаб чиқариш воситаларининг ягона умумиттифоқ социалистик бозорини шакллантириш даври бўлиб қолиши керак.

Аммо, деб таъкидлади ҳукумат аъзолигига номзод, маҳсулотнинг асосий қисми Госснаб бошқармаси воситачилари орқали реализация қилинади. Бу эса савдони яхши техникавий негизда олиб бориш, халқ хўжалигининг ғоят муҳим эҳтиёжларини ва иқтисодий жиҳатдан ҳимояланмаган истеъмолчиларни таъминлаш учун ресурсларни жамлаш имконини беради.

• Ҳукумат аъзолигига номзод депутатларнинг саволларига жавоб бера туриб, коммерция ахбороти банки бўлган умумдавлат автоматлаштирилган ахборот системаси вужудга келтирилаётганлигини маълум қилди. СССР Госснабини қайта қуриш, уни иқтисодий негизга ўтказиш, давлат ва хўжалик бошқаруви вазифаларини аниқ белгилаш жараёни давом эттирилади, марказий аппарат ҳисобига хўжалик ҳисобидаги 25 та савдо-воситачилик бирлашмалари тузилади. Уларнинг территориал бошқармалар, министрликлар, идоралар, республикалар, ўлкалар, областлар билан муносабатлари шартнома асосида бўлади.

П. И. Мостовой номзодини муҳокама қилишда депутатлардан **Г. М. Ермолаев, В. П. Ларионов, В. Г. Кучеренко, А. А. Собчак, А. К. Милосердний** иштирок этдилар.

СССР Олий Совети П. И. Мостовойни СССР Министрлар Совети Раисининг ўринбосари, СССР Госснабининг раиси этиб тайинлайди.

Д. Т. Язовни СССР мудофаа министри лавозимига тайинлаш тўғрисида таклиф киритилади.

Минбарда — **Д. Т. Язов.**

Қуролли Кучлар қурилишини, совет ҳарбий доктринаси ва халқаро алоқаларни СССР Мудофаа министрлиги эмас, балки мамлакатнинг олий сиёсий раҳбарияти белгилайди, деб уқтирди у. Биз эса ана шу қарорларни қуролли кучлардан фойдаланишнинг оператив, сафарбар қилиш планлари ҳамда бошқа планларни тузиш йўли билан амалга ошириш форма ва методларини ишлаб чиқамиз.

СССР Қуролли Кучларининг қўмондонлиги, деб таъкидлади номзод, партиянинг халқаро кескинликни, ҳарбий қарама-қаршиликни юмшатишга қаратилган йўлини маъқулламоқда. Қуролли Кучларнинг ҳозирги қисқартирилиши янгича фикрлашнинг ифодаси бўлиб, у мамлакатнинг мудофаа қобилиятига зиён етказмайди. Шу билан бирга қисқартирилаётган ҳарбий кадрларни ишга жойлаштиришга ва социал масалаларни ҳал этишга алоҳида эътибор бериш керак. Қуроллар қаторидан олинаётган жанговар техникадан халқ хўжалиги эҳтиёжлари учун иложи борича кўпроқ самара билан фойдаланиш лозим.

Д. Т. Язов армия турмушининг баъзи конкрет масалаларига тўхталди, жумладан Қуролли Кучларда демократиялаш жараёнлари ҳақида, уставга хилоф муносабатларга қарши кураш тўғрисида сўзлаб берди. У йигитлар муддатли ҳарбий хизматни чақирилган жойларда ўташи тўғрисидаги таклифларни, шунингдек ёлланма армияни тузиш принципини танқид қилди, жангчиларнинг маиший турмушини яхшилаш билан фаол шуғулланишга азму қарор берганлигини таъкидлади.

Номзод депутатларнинг кўпдан-кўп саволларига жавоб қайтарди.

(ТАСС).

ИНТЕРНАЦИОНАЛ ТАРБИЯГА — КАТТА ЭЪТИБОР

3 июль куни Тошкентда Ўзбекистон ССР Хотин-қизлар кенгаши президиумининг мажлиси бўлди. Хотин-қизлар кенгашларининг интернационал тарбияни кучайтириш борасидаги вазифалари муҳокама қилинди. Мазкур жамоат ташкилоти президиумининг раиси, Ўзсовпроф раиси Ҳ. А. Алимова доклад қилди.

Сўзга чиққан кишилар Фарғона водийсида содир бўлган фожиали воқеаларга принципиал баҳо беришди, бебошларнинг хатти-ҳаракатларини қаттиқ қоралашди. Улар ёшларни байналминал руҳда тарбиялаш ишидаги тажрибани баҳам кўрдилар.

Хотин-қизлар кенгашларининг кўп болали оилаларга, ўсмирлар клубларига бераётган аниқ-равшан ёрдамлари тўғрисида гапирдилар.

Республика хотин-қизларига қарата қабул қилинган мурожаатномада миллатлараро адоватларнинг пайини қирқиш юзасидан аниқ бир мақсадга йўналтирилган иш олиб боришга чақирилади.

Президиум Тошкент областидаги студент ва ишчилар ётоқхоналарининг иши тўғрисидаги масалаларни ҳам муҳокама қилди. Республикада учинчи «Тинчлик тўлқини»ни ўтказиш тўғрисидаги ахборот тингланди. Бу тадбир Хотин-қизлар халқаро демократик федерацияси ва Совет Хотин-қизлар комитетининг қарорига биноан 3 августдан 9 августгача ва 24 октябрдан 30 октябргача бўлиб ўтади.

Мажлисда Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиумининг секретари Л. Ш. Беккулбекова сўзга чиқди.

(ЎзТАГ).

ЁШЛАР ФЕСТИВАЛИ ОЧИЛДИ

ПХЕНЬЯН, 1 июль кунн Осиёда биринчи бор фестиваль мойчечаги очилди. Ёшлар ва студентларнинг XIII Жаҳон фестивали тантанали очилган КХДР пойтахтидаги Нниннадос стадионида 150 минг томошабин бунинг гувоҳи бўлди.

Анъанага кўра марш-параднн аввалги фестиваль бўлиб ўтган мамлакат делегацияси очиб беради — томошабинлар совет йигит ва қизларини самимий қутлайдилар.

Фестивалда иштирок этаётган мамлакатларнинг делегациялари Корея алфавити таркибида стадион чеккасидаги йўлкадан ўтадилар. Ёш кореяликлар стадионнинг бутун бир трибунани эгаллаб турган қисмида ва яшил майдонда бадиий ҳамда ёрқин манзаралар яратдилар. Буларда фестиваль ҳаракатининг тарихи, планета ёшларининг ишлари, муаммолари ва орзулари акс этган.

Намойиш охирида фестиваль бўлаётган мезбон мамлакат — Корея Халқ Демократик республикасининг делегацияси ўтади.

Корея Меҳнат партияси Марказий Комитетининг бош секретари, КХДР Президенти Ким Ир Сен очилиш маросими иштирокчиларига мурожаат қилди. У Корея номидан беш қитъа ёшлари ва студентлари вакилларини қизғин қутлаб, уларни мафкурадаги, ижтимоий системалардаги, сиёсий қарашлар ва диний эътиқодлардаги тафовутларга қарамай, тинчлик ва дўстликнинг умумий идеаллари йўлида жипслашишга даъват этди.

Анжуман очилишида, шунингдек Корея Социалистик меҳнаткаш ёшлар иттифоқи Марказий Комитетининг раиси Цой Рен Хэ ва қўшилмаслик ҳаракатининг раиси, Зимбабве Президенти Р. Мугабе сўзга чиқдилар.

Анжуманнинг Халқаро тайёрлаш комитети доимий комиссияси раиси М. Салайми XIII Жаҳон фестивалини очиқ деб эълон қилади.

Стадион узра фестиваль байроғи хилпирай бошлайди. Трибуналар устидаги косада ёшлик анжумани машъаласи ёна бошлайди. У саккиз кеча-кундуз давомида ёниб туради. Қарийб 150 мамлакатдан келган 15 мингдан зиёд йигит ва қизлар (бир қанча мамлакатларнинг делегациялари ҳали ҳам келишмоқда) ана шу вақт мобайнида баҳслашишади, беллашишади, дам олишади. Сиёсий, социал диний тафовутларга қарамай, Пхеньян анжумани иштирокчилари кучларини бирлаштириш, урушлардан, очликдан, саводсизликдан, экологик фожиалардан ҳоли бўлган келажакни қуриш йўлларини қидиришади.

Фестивалга келиш йўли ҳамма учун ҳам тўғри ва яқин бўлгани йўқ. Жумладан, Жанубий Корея ёшларининг Пхеньян анжуманига келишга қизғин истаклари Сеул маъмурларининг қатъий таъқиқига учради. Репрессиялар таҳдидига қарамай жанубий кореялик студент қиз Лим Сук Ен деярли мўъжиза қилишга муваффақ бўлди. У Пхеньянга учинчи мамлакатлар орқали келиб, фестивалнинг тўла ҳуқуқли иштирокчиси бўлди.

Стадион майдонида олтмиш минг ёш артист иштирокида жуда катта намойиш бўлди. Концерт охирида стадион узра осмонга оқ кабутарлар галаси кўтарилишади. Барча томошабинлар ва делегатлар бир-бирлари билан қўл ушлашиб, Демократик Ёшлар Гимнини ижро этишади.

Фестивалнинг очилиш маросимида КПСС Марказий Комитети Сиёсий бюросининг аъзоси, КПСС Марказий Комитетининг секретари В. П. Никонов, бир қанча мамлакатлар делегацияларининг бошлиқлари ҳозир бўлдилар.

(ТАСС).

ТАБИАТ УЧУН ҲАММАМИЗ ЖАВОБГАРМИЗ!

ЎЗБЕКИСТОН ССР ТАБИАТНИ МУҲОФАЗА ҚИЛИШ ДАВЛАТ КОМИТЕТИ ЖАМОАТ КЕНГАШИНИНГ БИРИНЧИ ЙИҒИЛИШИДАН

...Бу шунчаки иш тартиби эмас: Ўзбекистон ССР Табиатни муҳофаза қилиш давлат комитетининг раиси Т. А. Алимов жамоат кенгашининг янги сайланган раисига биринчи йиғилишни бошқаришни топширган пайтдан эътиборан мана шу маслаҳат органи ишлай бошлади.

Кенгаш ташкил этилишининг ўзи — давр белгисидир. Биз ҳаммамиз яшаш муҳитининг соҳибларимиз, зотан унинг сақлаб қолиниши ва мусаффолиги учун, бизга табиат берган ресурслардан оқилона фойдаланиш учун ҳаммамиз биргаликда жавобгармиз. Қайта қуриш даврининг луғати тузилган тақдирда «демократиялаш», «ошкоралик», «экономика» сўзларидан кейин «экология» сўзи келган бўлур эди. Бунинг устига мана шу тушунчалар кўпинча биргаликда ёнма-ён келади — улар чамбарчас боғлангандир.

Жамоатчиликнинг экология соҳасига қизиқиши ўсганлиги, бу борадаги роли кучайганлиги Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети билан Ўзбекистон ССР Министрлар Советининг қарорида ривожлантирилди — табиатдан фойдаланиш ва атроф-муҳитни муҳофаза қилишга доир йирик муаммолар ҳар томонлама чуқур муҳокама этилишини таъминлаш ҳамда уларни ҳал этиш юзасидан тавсияномалар ишлаб чиқиш учун Ўзбекистон ССР Табиатни муҳофаза қилиш давлат комитети ҳузурида жамоат кенгаши тузилсин...

Жамоат кенгашининг состави диққатга сазовордир. Бу кенгашга Ўзбекистон Фанлар академиясининг, ВАСХНИЛ Ўрта Осиё бўлимининг, тармоқ тадқиқот муассасалари ва олий ўқув юртларининг таниқли олимлари, республика барча регионларининг, бир қанча министрликлар ва идораларнинг, катта ишлаб чиқариш бирлашмалари ва корхоналарнинг, совет, касаба союз, комсомол органларининг, жамоат ташкилотларининг, ижодий уюшмаларнинг вакиллари аъзо бўлиб кирдилар...

Мазкур составда касб-кор, билимлар, манфаатларнинг кенг доирасигина эмас, шу билан бирга қайта қуриш ғоялари манфаатларини кўзлаб кучларни бирлаштириш тенденцияси ҳам ўз ифодасини топди.

Мунозара ҳам авжига чиқди... Лекин биринчи йиғилиш қатнашчилари бир нарсада — раисни сайлашда якдил бўлдилар. СССР Давлат мукофотининг лауреати Ўзбекистон Фанлар академияси физиология институтининг директори Бек Ойбекович Тошмуҳамедов раис бўлди. Номзод шу лавозим учун зарур бўлган жамоат арбоби, ташкилотчи, олим каби барча фазилатларга эга эканлиги таъкидлаб ўтилди.

Сўнгра эса эҳтирослар кучайиб кета бошлади. Жамоат кенгаши бюросининг составини аниқлаш чоғида, унинг секцияларини тузиш вақтида кўпгина нутқлар сўзланди. Шуниси қувончлики, бунда конкрет вазифалар аниқроқ таърифланди, мусаффолик ва табиат бойликларини сақлаш учун фаол курашчиларнинг номлари айтилди. Ёқлаб овоз берибгина қолишмай, уларга аниқ-равшан йўл-йўриқ ҳам бердилар.

Олдинда эса жуда катта ишлар турибди. Ер, сув ва атмосфера ҳавосини, ҳайвонот ва ўсимлик дунёсини, ер бағри ва минерал ресурсларни муҳофаза қилиш, лойиҳаларни жамоат экспертизасидан ўтказиш, табиатни муҳофаза қилишнинг ҳуқуқий жиҳатларини такомиллаштириш, экология билимларини тарғиб этиш борасидаги аниқ-равшан тавсияномаларни ишлаб чиқиш шулар жумласидандир.

Кенгаш жамоатчиликни хабардор қилиш муаммоларини ҳам ўз олдига вазифа қилиб қўйган. Янги жамоат органининг биринчи мажлиси тўғрисидаги ушбу ҳисобот ҳам мана шунга мувофиқ тайёрланди.

Е. ЕФИМОВ,
ЎзТАГ шарҳловчиси, Ўзбекистон ССР Табиатни муҳофаза қилиш давлат комитети жамоат кенгашининг аъзоси.

Ўзбекистон ССР Министрлар Советн ҳузуридаги фан ва техника соҳасида Абу Райҳон Беруний номли Ўзбекистон ССР Давлат мукофотлари комитетидан

Фан ва техника соҳасида Абу Райҳон Беруний номли Ўзбекистон ССР давлат мукофотлари комитети 1989 йил мукофотларини олиш конкурсида қатнашиш учун қуйидаги ишлар қўйилганлигини хабар қилади.

Ф. Х. Абдуллаев (раҳбар), Д. Т. Алимов, С. А. Бахромов, С. А. Дарманян, М. Я. Меш. «Лазер нурининг жисмлар билан таъсирланиш жараёнидаги ночизиқли ва тўлқин процесслар (резонанс, солитон ва термокимёвий)».

Ўзбекистон ССР Фанлар академияси Теплофизика бўлими тавсия этган.

Г. Н. Солиҳов (марҳум). «Кўп ўлчовли юзалар учун кубатур формулалари». Монография. Тошкент. Ўзбекистон ССР «Фан» нашриёти, 1985 й.

В. И. Ленин номли Тошкент давлат университети тавсия этган.

Б. С. Сажин (раҳбар), Л. И. Гудим, Х. К. Давидбоев, А. Жўраев, У. Неъматов, В. М. Покрас, П. А. Сербул. «Пахтани қайта ишлаш саноатида ҳавони юқори самарали тозалашда тез шамолли чанг ушлагичларни яратиш ва жорий қилиш».

«Хлопкопром» илмий-ишлаб чиқариш бирлашмаси тавсия этган.

В. Т. Рассказовский (раҳбар), К. С. Абдурашидов, И. Х. Алиев, В. А. Ржевский.

«Ўзбекистон территориясининг сейсмологик хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда бино ва иншоотлар сейсмик мустаҳкамлигининг физик усулларини қўллаш, текширишлар борасидаги тадқиқотлар мажмуаси ва уларнинг сейсмик қурилиш амалиётида жорий этилиши».

Ўзбекистон ССР Фанлар академияси Механика ва иншоотларнинг сейсмик мустаҳкамлиги институти тавсия этган.

Ҳ. Ҳ. Усмонхўжаев (раҳбар), К. М. Иноғомов, И. Х. Файзиев, Ю. И. Хошев, А. Ш. Ягудин. «Пахта териш машиналарининг таркибий ўзи тозаланувчи шпинделнинг тадқиқоти, ишлами ва саноатда кенг миқёсда серияли тадқиқи».

Ўзбекистон ССР Фанлар академияси Механика ва иншоотларнинг сейсмик мустаҳкамлиги институти тавсия этган.

И. Ҳ. Ҳамробоев (раҳбар), А. А. Бобожонов, Н. К. Жамолиддинов, С. Искандаров, Э. Искандаров, М. Исмоилов, М. С. Кучукова, З. М. Муродов. «Ер қаърида бекилиб ётган вольфрам маъданларини башорат қилиш ва баҳолаш комплекс белгиларини ишлаб чиқиш ҳамда натижаларини СССР Рангли металлар министрлигининг амалий фаолиятига жорий қилиб Қўйтош майдонида вольфрам маъданининг янги саноат запасларини топиш».

Ўзбекистон ССР Фанлар академияси Геология ва геофизика институти тавсия этди.

Т. А. Отақўзиев, Т. И. Эргашев, М. Искандарова, А. А. Исматов, Н. Раҳмонбеков, Н. А. Сирожиддинов, Х. Юнусов, Т. Н. Ёқубов. «Саноат чиқиндилари асосида силикат материаллари ва маҳсулотларини ишлаб чиқишда энергия ва манбаларни тежаш янги технологиясини жорий этиш».

Ўзбекистон ССР Фанлар академияси Химия институти тавсия этган.

А. Зокиров, М. В. Муҳаммаджонов, «Ғўза агротехникаси». Монография. Тошкент. «Меҳнат» нашриёти, 1988 й.

Ўзбекистон ССР Фанлар академияси Ўсимликлар экспериментал биологияси институти тавсия этган.

Д. А. Асадов (раҳбар), А. Ҳ. Қосимов, Ш. З. Қосимов, Ю. И. Калиш, И. П. Кириченко. «Организмдан ташқарида қон тозалаш ва қайта қуйиш усулини Ўзбекистон ССР даволаш-профилактика муассасаларида кенг жорий қилиш ва шу йўлда янги усулларини ишлаб чиқиш. Ишлар мажмуаси».

Ўзбекистон ССР Соғлиқни сақлаш министрлиги тавсия этган.

Э. С. Содиқов, Р. С. Солиҳов, Д. Н. Соҳибов, В. М. Сорокин, Б. О. Тошмуҳамедов, Ж. Ҳ. Ҳамидов, Л. Я. Юкельсон. «Ўрта Осиё илонлари заҳарларининг таркиби ва хусусиятларини фундаментал илмий текшириш, олинган заҳарлар биологик ва структура функционал характеристикаси (ферментлар, токсинлар, ўсув факторлари)». Ишлар мажмуаси.

Ўзбекистон ССР Фанлар академияси Биохимия институти тавсия этган.

П. А. Пулина (раҳбар), Т. Бобониёзов, С. Рихсиева. «Нукус-2» интенсив типли янги тезпишар юқори ҳосилли шоли нави.

Қорақалпоғистон «Рис» илмий-ишлаб чиқариш бирлашмаси тавсия этган.

Ш. Х. Хўжаев (раҳбар), И. А. Соколова, «Менингокок инфекцияси». Монография. Тошкент. «Медицина» нашриёти, 1986 й.

СССР Медицина Фанлар академияси Д. И. Ивановский номли вирусология илмий-тадқиқот институти Ўзбекистон филиали тавсия этган.

С. А. Азимжонова, И. Абдуллаев, А. А. Аҳмедов, Б. А. Аҳмедов, А. У. Ўринбоев, Ҳ. Ҳикматуллаев. «Шарқ манбаашунослиги ва маданият тарихига оид ишлар мажмуаси».

Ўзбекистон ССР Фанлар академияси Шарқшунослик институти тавсия этган.

* * *

Комитет конкурсга қатнашиш учун ишлар рўйхатини эълон қилар экан, илмий ва илмий-техника жамиятлари, илмий муассасалар, корхона ва ўқув юртлари раҳбарларига мурожаат этиб, ишларни ва уларнинг муаллифлик коллективларини жамоатчилик муҳокамасидан ўтказишларини сўрайди.

Ишлар ва муаллифлик коллективлари бўйича барча тақризлар, муҳокама материаллари, мулоҳазалар шу йилнинг 15 сентябридан кечиктирилмай Комитетга қуйидаги адресга юборилиши мумкин. 700000, Тошкент шаҳри, ГСП, Гоголь кўчаси, 70-уй, 7-хона. 33-74-82 телефонига қўнғироқ қилинг.

● ПИОНЕР ЕЗИ

ЗАВҚЛИ ДАМЛАР

ТОШКЕНТ ОБЛАСТИ. Ўзбекистон ССР Аҳолига маиший хизмат кўрсатиш министрлиги ўз қарамоғидаги «Битовик» пионер лагерини янада ободонлаштириш учун бу йил икки миллион сўм маблағ сарфлади. Мазкур лагерь Тошкент денгизининг хушманзара, сўлим қирғоқларида ташкил этилган бўлиб, мириқиб дам олиш ва чиниқиш учун ғоятда қулайдир. Шуниси қувончлики, лагерь санаторий типига айлантирилган. Пионер ва ўқувчилар лагерда дам олиш ва чиниқиш билан бирга зарур бўлса даволанишлари ҳам мумкин.

Лагерда бу йил мингга яқин бола дам олиши мўлжалланган.

Суратда: лагерь қўйнида завқли дамлар.

А. РИСҚИЕВ сурати (ЎзТАГ).

● Совет турмуш тарзи

ФИДОИЙЛИК

Тўрткўл шаҳрининг Богдан Хмельницкий кўчасида яшовчи аҳил оила бошлиқлари Матрёна Николаевна билан Ниёзимбет Йўлдошевлар номини ҳамшаҳарлари фахрланиб тилга оладилар. Уларнинг ҳаёт сабоқлари, кўрган-кечирганлари, турмуш тарзлари одамларга ибратлидир. Ҳар икковлари ҳам Улуғ Ватан уруши иштирокчилари, ҳар икковлари ҳам урушдан кейинги тинч қурилиш ва қайта қуриш даври курашчилари.

Украин қизи Матрёна Николаевна уруш бошланганида Саратов областининг Саратов шаҳридаги қурилиш трестида ишларди. Волга дарёсининг бу томонида Матрёналар бутун куч-ғайратларини сафарбар қилиб, янги-янги иншоотлар бунёд қилсалар, Волга дарёсининг у ёғида, яъни Сталинградда осмонўпар иншоотлар бир зумда кул тепага айланар, душман билан совет жангчилари ўртасида ҳар бир қарич ер учун ҳаёт-мамот жанги борарди... Кўп ўтмай Матрёнани ҳам совет армияси қўшинлари сафига қабул қилишди. У Саратовда ҳаво мудофааси қўшинларининг 389-батальонида хизмат қилди.

Уруш йиллари у онасидан жудо бўлди. Акаси Александр урушдан инвалид бўлиб қайтди. Қанчадан-қанча қариндош-уруғ, ёру-биродар, меҳрибонларидан айрилди. Қалбида душманга нисбатан чуқур нафрат, аёвсиз ўт ёнган қиз қўлига қурол олди. Ўз постида хушёр туриб, ҳарбий объектларни қўриқлади, разведка ишларида қатнашди ва жанговар ишлари учун муносиб мукофотланди.

— Бир куни комбайн-самолётсозлик заводини душман самолётлари бомбардимон қилди. Ўшанда мен ҳам ҳарбий постда эдим, — деб ҳикоя қилади Йўлдошева. — Ҳаммаёқда қий-чув, тўс-тўполон бошланиб кетди. Биз ҳарбийлар олов билан тенг олишдик. Одамларни қутқариш оператив чораларини кўрдик. Мен ҳам жароҳат олдим. Заводда ҳар сменада 10 минг нафар кишидан уч сменада 30 минг нафар одам меҳнат қилишарди. Қанчадан-қанча одамларнинг ёстиғи қуриди. Қанчадан-қанчаси кўзлари ожиз бўлиб қўлтиқтаёққа суяниб қолдилар...

Ниёзимбет аканинг уруш таассуротлари турмуш ўртоғиникидан ҳам таъсирлироқ эди:

— Улуғ Ватан урушига Тўрткўлдан 2 минг нафардан зиёд жангчи кетдик, — дея ҳикоя қилади у. — Улар орасида ҳар хил касбдаги, турли ёшдаги одамлар бор эди. Шулардан ҳозир тўрт нафаримиз ҳаётмиз. Норбой Матмуродов, Олимжон Шарипов, Жуманазар Султонов билан тез-тез учрашиб, жанг таассуротларини ўртоқлашиб турамиз. Айниқса, 1942 йил Москва остоналаридаги жанглар бизни катта синовдан ўтказди. Ўша йили 60-гвардиячи дивизия, 180-полкимизни Москва остоналаридан III-Украина фронтига жўнатишди. Бироз олдинроқ биз турган жойга бомба тушиб, контузия бўлган эдим. У оғир асорат қолдирди. Юрак касаллигига йўлиқдим. Бари бир қўлимдан қуролни ташламадим.

Ҳа, у қуролни ташламади. Харьков учун бўлган оғир жангларда қатнашди. Лекин душман ўқи чап оёғининг пастки қисмини яралади. Кўчма дала госпиталидан тузалиб чиққач, Матрёна Николаевна хизмат қилаётган ҳаво мудофааси қўшинлари сафига хизматга юборилди. Шу ерда у украин қизининг меҳрибон қўли ва юрагини ҳис этди.

Улар тақдирларини бир-бирлари билан боғладилар. Ўғил-қиз ва неваралар кўрдилар. Бу табаррук она билан ота ёмон кунларни ҳам, яхши онларни ҳам бошдан кечирдилар. Яхшилик бу хонадонда мудом ошён қурди. Бунда гоҳ ёшларнинг никоҳ кечалари, гоҳ неваралар туғилган кун, кумуш ва олтин тўй, Ғалаба байрами каби қувончли онлар нишонланиб турилади. Ота билан она эса болалари, набираларини кўриб бошлари осмонга етгудай қувонадилар. Улар ўзларидан кўпайиб, пиру-бадавлат бўлганликлари билан бахтиёрдирлар. Фарзандлари етук касб-ҳунар эгалари бўлишди. Бири инженер, бошқаси шифокор, шофёр, алоқачи, слесарь, товаршунос.

Меҳнат, меҳнат ва яна ҳалол меҳнатгина инсонга роҳат-фароғат келтиришини улар ўз ота-оналари тимсолида яхши билишади. Ниёзимбет ака инвалид бўлишига қарамай, қурилиш ташкилотида узоқ йиллар бунёдкор бўлиб ишлади. Матрёна опа олти фарзандни оқ ювиб, оқ тараб вояга етказиш билан бир қаторда узоқ йиллар шаҳар умумий овқатланиш тармоғида самарали меҳнат қилди. Унинг иш стажига 50 йил тўлди. Шундан қарийб 40 йили Тўрткўлдаги шаҳар умумий овқатланиш тармоғида меҳнат қилганига тўғри келади.

Матрёна ая уйда яхши она, тадбиркор қайнона. Маҳаллада эса фаол жамоатчи. Турли тадбирларга бош-қош. Унга маслаҳатга келишади, ундан ўрганишади. Ниёзимбет оғанинг ҳам бу борада ўз ўрни бор.

Г. РАҲИМОВА,
Қорақалпоғистон Ленин комсомоли мукофоти лауреати.

«ФРОНТДАН КЕЛГАН СЎНГГИ МАКТУБЛАР»

СССР Мудофаа министрлигининг ҳарбий нашриёти «Фронтдан келган сўнгги мактублар» беш жилдли тўпламини нашр қилишни режалаштиряпти. Унинг ҳар бир жилди Улуғ Ватан урушининг бир йилига бағишланади. Нашрда мамлакатимиздаги барча халқлар ва элатларнинг душман устидан қозонилган ғалабага қўшган ҳиссасини кўрсатиш кўзда тутиляпти.

Республикамиздаги уруш ветеранлари, тарихчилар, музейларнинг ва ҳарбий комиссариатларнинг ходимлари, «Қизил изтопарлар», журналистлар ва ёзувчилар ўзбекистонлик жангчилар хотирасини абадийлаштиришдек хайрли ишда катта ёрдам беришлари мумкин. Ҳалок бўлганларнинг мактубларига қўшиб мазкур фронтчилар босиб ўтган жанговар йўллар, уларнинг қариндош-уруғлари ва яқин кишилари тақдири тўғрисида шарҳлар ёзиб юборилса, айни муддао бўлур эди. Кимда ана шундай ҳужжатлар сақланиб қолган бўлса, уларни қуйидаги адресга жўнатиши мумкин: **127157, Москва, Коммуна майдони, 2-уй, Совет Армияси марказий уйи. «Последние письма с фронта» тўплами редакцияси. Москвадаги телефонлар: 941-31-84; 941-40-66.**

Ҳамма мактублар кейинчалик қайтарилади.

Муҳаррир
У. УСМОНОВ.

РЕКЛАМА ВА ЭЪЛОНЛАР

БУҒДОЙНИ ЁНҒИНДАН АСРАНГ!

ҒАЛЛАНИ ОЛОВ ЧАНГАЛИДАН ЭҲТИЁТЛАБ САҚЛАШ — ҒАЛЛАКОРЛАРНИНГ МУҚАДДАС БУРЧИДИР. Шу мақсадда республика колхоз ва совхозларининг раҳбарлари (отда ёки велосипедда) айланиб юриб назорат қилувчи ва постларда туриб қўриқловчилар ёрдамида далаларнинг кеча-ю кундуз ишончли қўриқланишини таъминлашлари керак.

Бу масъулиятли тадбирда фақат ғаллакорларгина эмас, балки аҳоли, кўнгилли ўт ўчирувчилар жамиятининг аъзолари, маҳаллий мактабларнинг ўқувчилари, ёш ўт ўчирувчилар дружинасининг аъзолари ҳам фаол қатнашишлари лозим.

Умуман, ғалла йиғиб-териладиган ва сақланадиган жойларда ёнғиннинг олдини олиш учун барча куч ва воситаларни сафарбар қилиш зарур.

ЭСЛАТИБ ЎТАМИЗ: барча йиғим-терим комбайнлари, ҳосилни ташийдиган ҳамда уни йиғиш ва сақлаш жойи яқинида ишлайдиган тракторлар ва автомашиналар соз ҳолдаги учқун сўндиргичлар, ўт ўчиргичлар, сувли фляга лар ва белкураклар билан албатта жиҳозланган бўлиши шарт. Қувват билан таъминлаш ва ўт олдириш системаси созланган бўлиши талаб этилади.

Совхозлар ва колхозларнинг ҳосил йиғим-теримида банд бўлган барча мутахассислари ва ишчилари ёнғин хавфсизлиги қоидаларини билишлари ва унга қатъий амал қилишлари ёки ўт ўчириш-техника минимуми курсини ўтишлари керак.

Ўриш мавсуми олдидан буғдойзорларни четларида бир чолғи ўроқ эни ҳажмида бўйлама ҳайдалган тупроқ полосаси билан 50 гектардан ортиқ бўлмаган майдонларга ажратиш керак. Бундай чегаралаш полосасининг эни — 10 — 12 метрдан иборат бўлиб, унинг ўртасидаги ер (кўндалангига) эни 6 метрлик полоса кўринишида ҳайдаб чиқилади.

Буғдойзорларнинг шоссе йўлларига туташ жойлари эни камида 1 метрлик полоса ҳажмида ҳайдалади.

Дала шийпонлари ва дала ошхоналарини буғдойзорлар, хирмонлар, буғдой ғарамлари, сомон, похол, пичан уюмлари ва иморатларга 150 метрдан яқин масофага жойлаштириш мумкин эмас.

Ёнувчан ва осон алангаланувчан суюқликларни дала шароитларида бочкалар ва цистерналарда — буғдойзорлар, буғдой ғарамлари, пичан уюмлари ва ҳоказолардан камида 150 метр нарида жойлашган, чор атрофи ҳайдалган майдончаларда сақлаш мумкин.

Ёнувчан ва осон алангаланувчан суюқликлар сақланадиган жой ёнғинга қарши тўсиқлар (1—2 та ўт ўчиргич ва 2—3 та белкурак) билан жиҳозланган бўлиши керак.

Похолни аҳоли пунктлари ва омборлардан камида 150 метрлик масофада ғарамлаш тавсия этилади.

Ғарамлаш жойларини ҳайдаб қўйиш ҳамда сувли бочка ва челаклар билан таъминлаш керак.

ҚУЙИДАГИЛАР МАН ЭТИЛАДИ:

буғдойзорлар, буғдой ва похол ғарамлари, хирмонлар ёнида ҳамда йиғим-терим машиналарида ишлаш пайтида чекиш (махсус ажратилган ва тегишлича жиҳозланган жойдагина чекишга рухсат этилади);

ҳали ҳосил йиғиб олинмаган буғдойзорлар ва далалар, похол ғарамларидан 200 метрдан яқинроқ масофада гулхан ёқиш мумкин эмас;

иш тугагач тракторлар ва комбайнларни далаларда қолдириш;

тракторлар ва комбайнларнинг ёнилғи бакларига ҳосил йиғиб олинмаган майдонлардан камида 15 метр нарида ёнилғи қуйиш лозим;

очиқ аланга воситасида йиғим-терим машиналарини ремонт қилишни ва ёнувчан суюқликларда деталларни ювиш ишларини ҳосил йиғиб олинмаган, чўкиртаклари тозаланмаган майдонлардан камида 50 метр нарида ёки дала йўллари чеккасида бажариш керак;

болаларга буғдойзорлар, ҳосил йиғилаётган экин майдонлари, похол, пичан ғарамлари ёнида ўйнашга рухсат бермаслик керак.

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКА КЎНГИЛЛИ ЎТ ЎЧИРУВЧИЛАР ЖАМИЯТИ.

«СОЮЗРЕКЛАМА» БУТУНИТТИФОҚ ИШЛАБ ЧИҚАРИШ БИРЛАШМАСИНИНГ ЎЗБЕКИСТОН РЕКЛАМА ИШЛАБ ЧИҚАРИШ КОРХОНАСИ.

●

Ўзбекистон ССР Фанлар академиясининг
МИКРОБИОЛОГИЯ ИНСТИТУТИ

«Химия» ихтисоси бўйича азотфиксациялаш генетик инженерлиги лабораториясининг **кичик илмий ходими** (илмий даражасисиз) **вакант вазифасига**

КОНКУРС ЭЪЛОН ҚИЛАДИ

Конкурс муддати — 12 июлгача.

Ариза ва ҳужжатлар конкурслар ҳақидаги Низомга мувофиқ қуйидаги адресга жўнатилсин: 700128, ГСП, Тошкент шаҳри, «ЎзССР 50 йиллиги» проспекти, 7 «а» уй.

●

ОҲАНГАРОНДАГИ 8-ТЕМИР БЕТОН БУЮМЛАРИ ЗАВОДИ

Темир бетон буюмларининг қолипловчилари, асбоб-ускуналар ремонти бўйича электриклар, асбоб-ускуналар ремонти бўйича слесарларни

ИШГА ТАКЛИФ ҚИЛАДИ

Завод қошида шинам ётоқхона, болалар боғча-яслиси мавжуд.

Ишчилар шаҳарга прописка қилинган ҳолда ётоқхона билан таъминланадилар, уларга 1989 йилнинг охири ва 1990 йилнинг бошларида квартира берилади.

Завод хусусий қурилиш олиб бориш учун ер участкаси ажратиб бериш имкониятига эга.

Завод адреси: 702430, Оҳангарон шаҳри, Тошкент области.

Тошкент политехника институти ректорати, партия комитети ва жамоат ташкилотлари машина деталлари кафедрасининг мудири, профессор

Искандар СУЛАЙМОНОВнинг

вафот этганлигини чуқур қайғу билан билдириб, марҳумнинг оила аъзоларига таъзия изҳор қилади.

Тошкент халқ хўжалиги институти коллективи сиёсий иқтисод кафедрасининг доценти

Умаржон УМУРЗОҚОВнинг

вафот этганлигини чуқур қайғу билан билдириб, марҳумнинг оила аъзоларига таъзия изҳор қилади.

Тошкент халқ хўжалиги институти коллективи институт шофёри

Набижон МУРТАЗОЕВнинг

вафот этганлигини чуқур қайғу билан билдириб, марҳумнинг оила аъзоларига таъзия изҳор қилади.

Ўзбекистон ССР Олий суди коллективи Ўзбекистон ССР Олий судининг аъзоси А. Раҳмоновга отаси

Раҳмон ПОЛВОНОВнинг

вафот этганлиги муносабати билан чуқур таъзия изҳор қилади.

«СОВЕТ ЎЗБЕКИСТОНИ» («Советский Узбекистан») Орган ЦК Компартии Узбекистана, Верховного Совета и Совета Министров Узбекской ССР

БИЗНИНГ АДРЕС: 700083, Тошкент, Ленинград кўчаси, 32.

БЎЛИМЛАР: партия турмуши — 33-34-69, 32-53-97, 32-57-19, пропаганда — 32-55-70, саноат, қурилиш ва транспорт — 33-47-80, 32-53-14, 32-54-09, қишлоқ хўжалиги — 33-76-04, 32-53-15, 32-53-70, совет қурилиши — 33-12-46, 32-57-20, 32-54-18, фан, маданият ва халқ таълими — 33-44-51, 32-57-21, адабиёт ва санъат — 33-20-36, 32-54-35, 32-55-16, ахборот ва спорт — 33-14-24, 32-55-17, халқаро ҳаёт — 32-54-14, хатлар ва оммавий ишлар — 33-21-43, 32-53-16 32-53-20, 32-53-21, 33-11-49, 32-54-06, коммунистик ахлоқ — 32-54-29, фельетонлар — 32-54-27, иллюстрация — 32-57-22.

Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети нашриётининг Меҳнат Қизил Байроқ орденли босмахонаси, 700083, Тошкент, Ленинград кўчаси, 32.

Газета офсет усулида, А—2 форматида босилади.